

Læreplasser og oppfølging av lærlinger

Trøndelag fylkeskommune
Forvaltningsrevisjon

2025

FR1305

FORORD

Revisjon Midt-Norge SA har gjennomført denne forvaltningsrevisjonen på oppdrag fra Trøndelag fylkeskommunes kontrollutvalg i perioden oktober 2024 til juni 2025.

Vi vil takke alle som har bidratt med informasjon i prosjektet.

Alle rapporter fra Revisjon Midt-Norge SA publiseres på www.revisjonmidt norge.no.

Trondheim, 11.09.25

Tor Arne Stubbe

Oppdragsansvarlig revisor

Trine Holter

Prosjektmedarbeider

SAMMENDRAG

Revisjon Midt-Norge SA har gjennomført denne forvaltningsrevisjonen på oppdrag fra kontrollutvalget i Trøndelag fylkeskommune. Revisor har sett nærmere på fagopplæringen og hvordan fylkeskommunen følger opp viktige elementer av denne. Undersøkelsene har rettet seg inn mot forberedelse til læretid og formidling av lærlinger, oppfølging av lærebedriftene og oppfølging av lærlinger i læretiden.

Den første problemstillingen setter søkelys på om fylkeskommunen ivaretar sine forpliktelser overfor elever som skal ut i læretid, og primært om fylkeskommunen følger opp plan for formidling og retningslinjer for yrkesfaglig fordypning. Revisor konkluderer med at fylkeskommunen i hovedsak ivaretar sine forpliktelser overfor elever som skal ut i læretid. Revisor vil påpeke at selv om det er, og skal være, en variasjon i innretningen av formidlingsarbeidet ved skolene, så er det et potensiale for å systematisere dette ytterligere. Blant annet gjennom å jevnlig gjøre planer kjent og tilgjengelig for de som skal bruke dem. Revisor er heller ikke kjent med at informasjon til elevene er standardisert eller gjort obligatorisk, eksempelvis hva lærlinger bør gjøre dersom man opplever utfordringer i læreforholdet.

I den andre problemstillingen har revisor søkt å undersøke hvorvidt fylkeskommunen sikrer at lærebedrifter overholder regelverk og avtaler. Revisor konkluderer med at fylkeskommunen gjennom sin prosess med godkjenning av lærebedrifter, årlig rapportering fra lærebedrifter, veiledning og oppfølging av informasjon om utfordringer i lærebedrifter, overholder sine forpliktelser til veiledning og kontroll med lærebedriftene. Revisor vil presisere at det ikke ligger systematiske rapporteringsplikter for lærebedriftene til fylkeskommunen ut over årlig rapportering, men at fylkeskommunen eventuelt kan be om ytterligere informasjon der det oppstår tvil knyttet til om opplæringen kan gjennomføres i tråd med opplæringsloven. Lærebedrifter vil også kunne fratas godkjenning på bakgrunn av vesentlig brudd på alminnelig regelverk i norsk arbeidsliv.

Den tredje problemstillingen har vært utgangspunkt for å undersøke hvorvidt fylkeskommunen ivaretar sine forpliktelser overfor lærlingene i læretiden. Fylkeskommunen skal godkjenne lærekontrakter, følge opp meldinger om utfordringer i læreforholdet og godkjenne endringer/hevinger av lærekontrakter. Revisor konkluderer med at fylkeskommunen ivaretar sine forpliktelser overfor lærlingene i læretiden. Svar fra lærebedriftene/faglige ledere viser også at utfordringer i bedrift, blir fulgt opp av bedriftene på ordinær måte. Fylkeskommunen synes å være orientert og bistår i saker hvor det vil være diskusjon om læreforholdet kan fortsette. I dette bildet er det også positivt at lærebedriftene i all hovedsak har gitt lærlingene informasjon om personer og roller som kan bistå dersom lærlingen opplever noe som er utfordrende i opplæringen i bedrift.

Revisor har følgende anbefalinger til fylkesdirektøren:

- Sikre systematisk informasjon om forventninger, rettigheter og plikter i arbeidslivet til elever i Vg1 og Vg2 på yrkesfaglige utdanningsprogram.
- Sikre systematisk informasjon om nye rettigheter for lærlinger i henhold til ny opplæringslov.

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	3
Sammendrag.....	4
Innholdsfortegnelse	6
1 Innledning.....	9
1.1 Bestilling	9
1.2 Problemstillinger	9
1.3 Fagopplæring	9
1.4 Organisering av fagopplæringen i Trøndelag.....	10
1.5 Metode	11
1.6 Uttalelse om rapport	13
2 Forberedelse til læretid	15
2.1 Problemstilling	15
2.2 Revisjonskriterier	15
2.3 Data	16
2.3.1 Formidling	16
2.3.2 Bruk av samarbeidsavtaler og lokale læreplaner.....	19
2.4 Revisors vurdering.....	21
3 Oppfølging av lærebedrift	23
3.1 Problemstilling	23
3.2 Revisjonskriterier	23
3.3 Data	23
3.3.1 Søknad og godkjenning som lærebedrift.....	24
3.3.2 Systematisk veiledning og kontroll	25
3.3.3 Tap av godkjenning.....	31
3.4 Revisors vurdering.....	31
4 Oppfølging av lærlinger	33
4.1 Problemstilling	33
4.2 Revisjonskriterier	33
4.3 Data	33
4.3.1 Inngåelse av lærekontrakter.....	33
4.3.2 Melding om utfordringer i læreforholdet.....	34
4.3.3 Heving/endring av lærekontrakter	37
4.4 Revisors vurdering.....	38
5 Konklusjoner og anbefalinger	39
5.1 Konklusjon.....	39
5.2 Anbefalinger	40
Kilder.....	41

Vedlegg 1 – Utledning av revisjonskriterier.....	42
Vedlegg 2 – Uttalelse	51
Vedlegg 3 – Lærekontrakt	52
Vedlegg 4.....	54
Vedlegg 5 – Årlig rapport.....	55

Figurer

Figur 1. Aktører i fagopplæringen i Trøndelag	11
Figur 2. Har skolen en lokal handlingsplan for formidlingsarbeidet? Prosent (n=36)	16
Figur 3. Er planen tilgjengelig for programfagslærere på yrkesfag? Prosent (n=26)	17
Figur 4. I hvilken grad opplever du at skolen sikrer at elevene har god kjennskap til de forventninger, forpliktelser og rettigheter arbeidslivet stiller? Prosent (n=33)	17
Figur 5. Får elevene ved din skole skriftlig informasjon om rettigheter og plikter i arbeidslivet? Prosent (n=32)	18
Figur 6. Får elevene ved din skole skriftlig informasjon om hvordan eventuelle utfordringer i læreforholdet kan løses? Prosent (n=32).....	18
Figur 7. Har skolen samarbeidsavtale som beskriver kontakten med lærebedrifter/samarbeidsorgan (OLK)? Prosent (n=35).....	20
Figur 8. I hvilken grad utarbeides lokale læreplaner i YFF som grunnlag for vurdering av praksis/hospitering i bedrift? Prosent (n=34)	20
Figur 9. Lærebedriften skal ha internkontroll som sikrer at de som har læretid i bedrift, får opplæring i samsvar med lov og forskrift. Har lærebedriften en slik internkontroll? Prosent (n=1680)	27
Figur 10. Vår lærebedrift har lykket med å skape et godt arbeids- og læringsmiljø. Prosent (n=1680).	27
Figur 11. Har din bedrift rutiner for varsling om kritikkverdige forhold? Prosent (n=1278)	28
Figur 12. Er det varslet om kritikkverdige forhold i din bedrift siste 12 måneder? Prosent (n=1281)	29
Figur 13. Ble det kritikkverdige forholdet rettet opp? Prosent (n=85)	29
Figur 14. Var lærlingen(e) omfattet av det kritikkverdige forholdet? Prosent (n=85)	30
Figur 15. Ble fylkeskommunen informert om det kritikkverdige forholdet? Prosent (n=26)	30
Figur 16. «Lærlingen har mottatt informasjon om hvem som er: ...». Prosent (n=1285).	37

Figur 17. Gjøres handlingsplanen kjent for programfagslærere på yrkesfag hvert år?.....	54
---	----

1 INNLEDNING

1.1 Bestilling

Kontrollutvalget i Trøndelag fylkeskommune har bestilt en forvaltningsrevisjon med tema læreplasser og oppfølging av lærlinger. Bestillingen er gjort med bakgrunn i Plan for forvaltningsrevisjon 2024-2028. Revisor la fram prosjektplan i sak 79/24, og planen ble vedtatt.

1.2 Problemstillinger

Revisor har arbeidet ut ifra følgende problemstillinger:

1. Ivaretar fylkeskommunen sine forpliktelser overfor elever som skal ut i læretid?
2. Sikrer fylkeskommunen at lærebedrifter overholder regelverk og avtaler?
3. Ivaretar fylkeskommunen sine forpliktelser overfor lærlingene i læretiden?

1.3 Fagopplæring

Fagopplæringen i Norge har røtter tilbake til middelalderen, da håndverksfag ble lært gjennom laugsvesenet, hvor unge lærlinger fikk opplæring av mestere i praksis. Denne ordningen ble formalisert utover 1800-tallet, da industrialiseringen skapte behov for mer systematisk opplæring av fagarbeidere. På 1900-tallet ble fagopplæringen gradvis mer regulert av staten, med innføringen av lærlingeloven i 1950 og opprettelsen av yrkesskoler. En viktig milepæl kom med Reform 94, som sikret alle ungdommer rett til videregående opplæring og etablerte den såkalte 2+2-modellen – to år i skole etterfulgt av to år i lære (Kunnskapsdepartementet, 2008). I dag er fagopplæringen en sentral del av det norske utdanningssystemet og bygger på et nært samarbeid mellom offentlige myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakere.

Det er viktig for forståelsen av fagopplæringen at man kjenner utviklingen, og de ulike aktørenes roller og ansvar i opplæringen. Fylkeskommunene har i dag et systemansvar for fagopplæringen. Dette betyr blant annet at de:

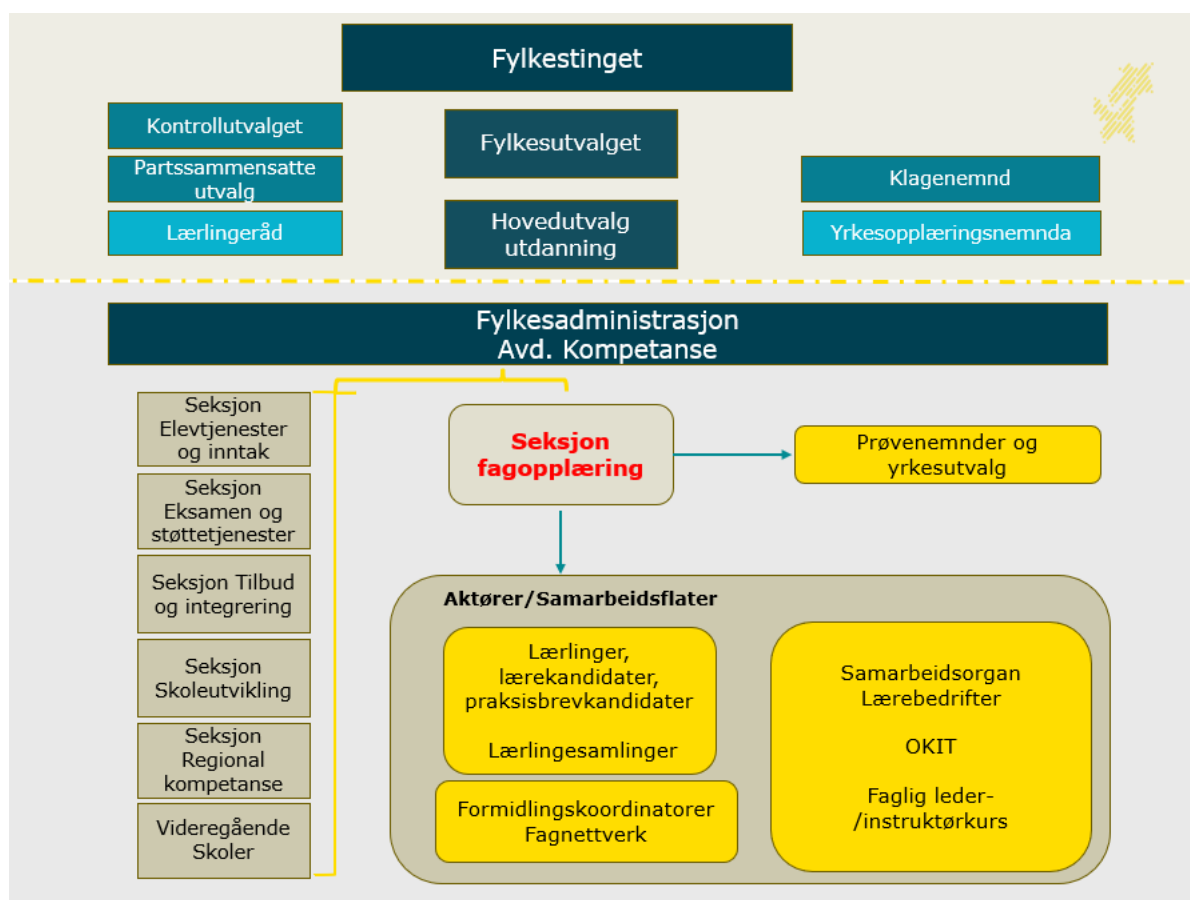
- Sørger for læreplasser, enten ved å skaffe dem i bedrifter eller tilby alternativ opplæring i skole (såkalt Vg3 i skole) hvis det ikke finnes nok læreplasser i arbeidslivet.
- Formidler søkere til ledige læreplasser.
- Godkjenner lærebedrifter, og følger opp at opplæringen skjer i tråd med læreplanene.
- Fører tilsyn med opplæringen i bedrift og i skole.
- Godkjenner og administrerer lærekontrakter mellom lærling og bedrift.
- Yter tilskudd til lærebedrifter med aktive lærekontrakter.
- Samarbeider med partene i arbeidslivet, gjennom yrkesopplæringsnemnda og andre rådgivende organer.
- Tilrettelegger prøver som fagprøver og svenneprøver, og har ansvar for å oppnevne prøvenemnder.

Det kan være krevende å forstå at lærlingen ikke er elev i videregående skole, men derimot **arbeidstaker i en lærebedrift**. Dette betyr blant annet at fylkeskommunens ansvar vil være avgrenset til å påse at lærebedriftene gir opplæring i tråd med opplæringslov og læreplanverket, mens eksempelvis forhold som arbeidstid, ferie, lønn og arbeidsmiljø reguleres av annet lov og avtaleverk. De sistnevnte forholdene er derfor i utgangspunktet ikke et ansvar for fylkeskommunen, og må håndteres i forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

1.4 Organisering av fagopplæringen i Trøndelag

For å formidle hovedtrekkene i organiseringen av fagopplæringen, så har seksjon fagopplæring utarbeidet figuren nedenfor. Øverste del av figuren utgjør aktører som foretar de strategiske/politiske veivalgene for utviklingen av videregående opplæring, inkludert fagopplæringen. Den nederste delen av figuren utgjør den administrativt-praktiske gjennomføringen av fagopplæringen. Administrasjonen utfører også saksforberedelser for utvalg, råd og nemnder.

Figur 1. Aktører i fagopplæringen i Trøndelag

Kilde: Trøndelag fylkeskommune, Seksjon fagopplæring

Figuren gir ikke en uttømmende forklaring på samhandlingen mellom de ulike aktørene i fagopplæringen, men den gir et bilde på hvem som er eller kan være involvert. Seksjon fagopplæring i fylkeskommunen administrerer arbeidet med søknad om læreplass, godkjenning/heving av lærekontrakter, godkjenning av lærebedrifter, utbetaling av lærlingetilskudd, oppfølging av lærebedrifter gjennom kompetanseheving og rapportering, og administrerer avleggelse av fag-/svenneprøver (Kunnskapsdepartementet, 2024b, 2024a).

1.5 Metode

Forvaltningsrevisjonen er gjennomført i henhold til NKRFs standard for forvaltningsrevisjon, RSK 001. Revisor har vurdert egen uavhengighet overfor Trøndelag fylkeskommune, jf. kommuneloven § 24-4 og forskrift om kontrollutvalg og revisjon kapittel 3 (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018).

I denne forvaltningsrevisjonen har vi innhentet ulike typer data på ulike måter for å belyse problemstillingene på en god måte. Utgangspunktet har vært at revisor skal beskrive en praksis og en tilstand innen fagopplæringen som vil være gjenkjennelig for de som er involvert.

Revisor har ikke undersøkt alle elementer i fagopplæringen og alle fasetter av praksis. Primært handler det om formidling av elever til læreplass, godkjenning og oppfølging av lærebedrifter, og oppfølging av lærlinger som har opplæring i bedrift. Blant annet har revisor ikke vurdert hvordan fylkeskommunen forvalter lærlingetilskuddet eller saksbehandling for ulike organ i fagopplæringen.

Revisor har intervjuet rådgivere og ledelse ved seksjon fagopplæring i fylkeskommunen. Dette for å få god innsikt i kommunikasjonen, dialogen og prosessene som foregår mellom seksjon fagopplæring og de øvrige aktørene. De primære aktørene i fagopplæringen er skolene, lærebedriftene/samarbeidsorganene og seksjon fagopplæring. Videre var det ønskelig med en bred tilbakemelding fra lærebedriftene og skolene. Det er derfor gjennomført to spørreskjemaundersøkelser, én til formidlingskoordinatorer ved de videregående skolene og én til de faglige lederne i lærebedriftene. Dette for å få en tilbakemelding på hvorvidt fylkeskommunen følger opp sine oppgaver knyttet til fagopplæringen. I tillegg har revisor fått tilgang til årlig rapportering fra lærebedriftene.

Helt konkret har revisor gjennomført intervju med leder for seksjon fagopplæring og fire rådgivere ved seksjonen. Rådgiverne har viktige funksjoner som ledere for fire arbeidsgrupper i seksjonen; maler og prosedyrer, kompetanse, formidling og lære kandidater. Disse personene har lang erfaring fra fagopplæringen og stor kunnskap om utvikling og status for arbeidet. I tillegg er det innhentet skriftlig svar på mange spørsmål fra leder for seksjon for elevtjenester. Dette for å få bekreftet hvordan elev- (og lærlinge-) tjenesten samhandler med aktørene i fagopplæringen generelt og følger opp lærlinger spesielt. Revisor har også gjennomført intervju med Elev- og lærlingeombudet for å få deres syn på hvordan fylkeskommunen arbeider med oppfølging av lærlinger. Det foreligger bekreftede referat fra samtlige intervju.

Revisor valgte spørreskjema som metode for å få en tilbakemelding knyttet til skolenes arbeid med forberedelse og formidling av elever til læretid i bedrift. Dette ble valgt fordi fylkeskommunen har 32 videregående skoler og dermed veldig ressurskrevende å gjennomføre intervju med alle. Seksjon fagopplæring oversendte kontaklinformasjon til alle skolenes formidlingskoordinatorer¹. Revisor sendte spørreskjema til 59 formidlingskoordinatorer. Av disse er det 32 respondenter som har svart på alle våre spørsmål,

¹ Formidlingskoordinator har helhetlig ansvar for arbeidet med formidling av elever til læreplass ved sin skole.

mens fire respondenter har svart på deler av spørreskjemaet. Dette gir en minste svarprosent på 54 og en høyeste svarprosent på 61. Det er kommet inn svar fra 24 av 29 skoler i materialet.

Revisor valgte også spørreskjema som metode for å få en tilbakemelding fra lærebedriftene på fylkeskommunens oppfølging av lærebedrifter og lærlinger. Det er 2056 aktive lærebedrifter i Trøndelag. For å få tak i data som kan være representative for lærebedriftene, og data som er overførbare/lar seg generalisere, så var det nødvendig å innhente en begrenset mengde informasjon fra mange respondenter. Spørreskjema ble valgt fordi det er godt egnet til nettopp dette. Revisor fikk kontaktinformasjon til alle faglige ledere med aktive lærekontrakter, og det ble sendt 2354 invitasjoner til å svare på spørreskjemaet. Etterkontrollen (duplikater, inaktive adresser osv) viser at det var 2179 unike respondenter. Av disse er det 1278 respondenter som har fullført spørreskjemaet, og i tillegg er det 26 som har svart på noen spørsmål. Dette gir en minste svarprosent på 58 prosent. For enkelte spørsmål er svarprosenten opptil 60 prosent.

Revisor har fått tilgang til sammenstilte data fra lærebedriftenes rapportering til fylkeskommunen. I denne rapporteringen er det 1680 lærebedrifter/faglige ledere som har svart på ni spørsmål. Denne rapporteringen er ikke anonym og gir grunnlag for fylkeskommunens oppfølging av lærebedriftene. Deler av disse resultatene er tatt inn i rapporten for å illustrere hvordan fylkeskommunen følger opp eventuelle avvik.

Rapporten inneholder også data og fakta fra andre kilder, eksempelvis utdanningsdirektoratet og fylkeskommunens Kvalitetsmelding for videregående opplæring.

Det ville vært mulig å innhente andre data og data i større omfang for å belyse problemstillingene i denne forvaltningsrevisjonen. Blant annet ville intervju med lærebedrifter og samarbeidsorgan kunne tilført en større mengde informasjon om samhandlingen med fylkeskommunen, gjennomgang av dokumentasjon av saksmapper knyttet til enkeltlærlinger ville kunne bekrefte/avkrefte om fylkeskommunen følger egne rutiner og at nødvendige tjenester kobles inn ved heving av lærekontrakter. Samlet sett er det allikevel revisors vurdering at datagrunnlaget er tilstrekkelig for å svare på problemstillingene.

1.6 Uttalelse om rapport

Settes inn etter mottatt uttalelse.

2 FORBEREDELSE TIL LÆRETID

I dette kapittelet oppsummeres revisors undersøkelser knyttet til fylkeskommunens arbeid med å forberede elevene til læretid i bedrift.

2.1 Problemstilling

Revisor har arbeidet ut ifra følgende problemstilling:

- Ivaretar fylkeskommunen sine forpliktelser overfor elever som skal ut i læretid?

Revisor har vektlagt å undersøke om fylkeskommunen gir tilstrekkelig informasjon til elever som skal ut i læretid, og om fylkeskommunen ivaretar sitt ansvar for å formidle elever til læreplass.

2.2 Revisjonskriterier

Fylkeskommunen har et overordnet ansvar for å gi yrkesfaglig opplæring på Vg1 og Vg2, og formidle elever til to års opplæring i bedrift (Vg3). Alle elever på yrkesfaglige utdanningsprogram (Vg1/Vg2) skal ha programfaget yrkesfaglig fordypning (YFF). I faget skal elevene få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter innen de lærefagene de velger å prøve ut. Formålet med YFF er at elevene skal få et godt grunnlag for å velge lærefag og legge til rette for at elevene tidlig får mulighet til å fordype seg.

Trøndelag fylkeskommune har to sentrale føringer for arbeidet med formidling og arbeidet med yrkesfaglig fordypning:

- Plan 4-årig løp i Trøndelag fylkeskommune - Formidling til læreplass (Trøndelag fylkeskommune, 2018)
- Felles retningslinjer for Yrkesfaglig fordypning i Trøndelag Fylkeskommune (Trøndelag fylkeskommune, 2020)

Disse føringene må sees i tett sammenheng, da det er et viktig moment i YFF at dette skal føre til tidlig formidling til læreplass i bedrift.

Følgende revisjonskriterier er utledet for denne problemstillingen (se Vedlegg 1):

- Skolene skal utarbeide lokale handlingsplaner for formidlingsarbeidet
- Skolene skal gjøre handlingsplanene tilgjengelige og kjent for yrkesfaglærerne
- Skolene skal utarbeide samarbeidsavtaler med bedrifter
- Skolene skal utarbeide lokale læreplaner som grunnlag for vurdering av praksis/hospitering i bedrift

2.3 Data

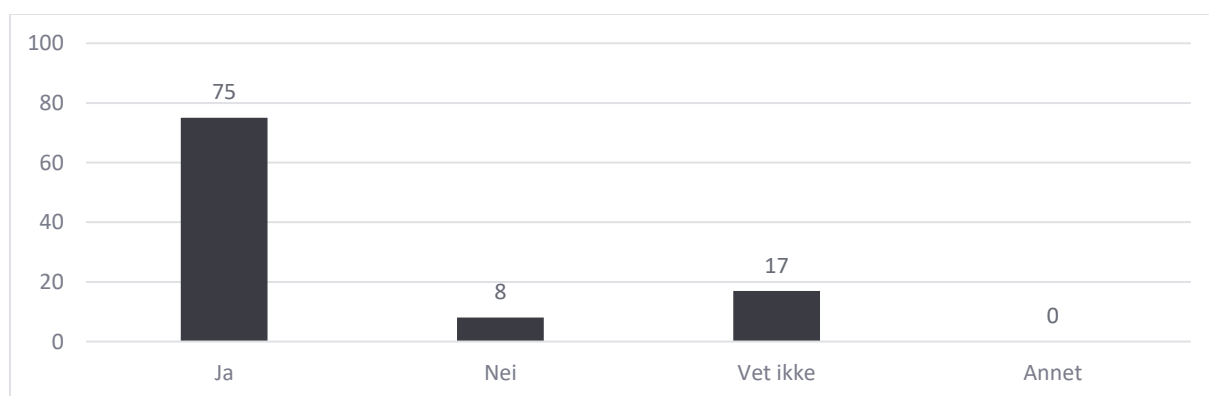
I dette kapitlet presenteres data fra revisors undersøkelser knyttet til fylkeskommunens arbeid med formidling av elever til læreplass og arbeidet med å forberede elevene på opplæring i bedrift. Trøndelag fylkeskommune viser i sin kvalitetsmelding for videregående opplæring at det er i overkant av 80% av de som søker læreplass som lykkes å oppnå dette i løpet av det året de avslutter Vg2. Fylkeskommunen peker også på at søkertallene til læreplass er økende. Tallene for formidling i Trøndelag er omtrent som gjennomsnittet for landet for øvrig².

2.3.1 Formidling

«Plan for formidling» er tydelig på at programfaget yrkesfaglig fordypning (YFF) er en del av fylkeskommunens totale arbeid med å formidle elever fra skole til læretid i bedrift (Trøndelag fylkeskommune, 2018). Formidlingsarbeidet er derimot mer enn YFF. Det omhandler blant annet søknadsskriving og utforming av CV, søknad om læreplass (vigo.no), ulike informasjonstiltak, søknadsbehandling, inngåelse av lærekontrakter, ulike kvalifiserende tiltak og eventuelt også gi tilbud om Vg3 i skole. Planen understreker at skolen i denne prosessen må sikre at elevene har god kjennskap til hvilke forventninger, forpliktelser og rettigheter arbeidslivet stiller til lærlinger når de kommer ut i lære.

Skolene skal ha en lokal handlingsplan for formidlingsarbeidet ved egen skole, og denne må være tilgjengelig og gjøres kjent for yrkesfaglærerne. Revisor har derfor spurt formidlingskoordinatorerne om en slik plan er utarbeidet ved deres skole, hvorvidt den er tilgjengelig og gjøres kjent for lærerne hvert år. Her svarer 75 % av formidlingskoordinatorerne at de har en lokal handlingsplan ved skolen, mens 8 % svarer at de ikke har en slik plan. Det er 17 % som ikke vet om en slik plan er utarbeidet.

Figur 2. Har skolen en lokal handlingsplan for formidlingsarbeidet? Prosent (n=36)

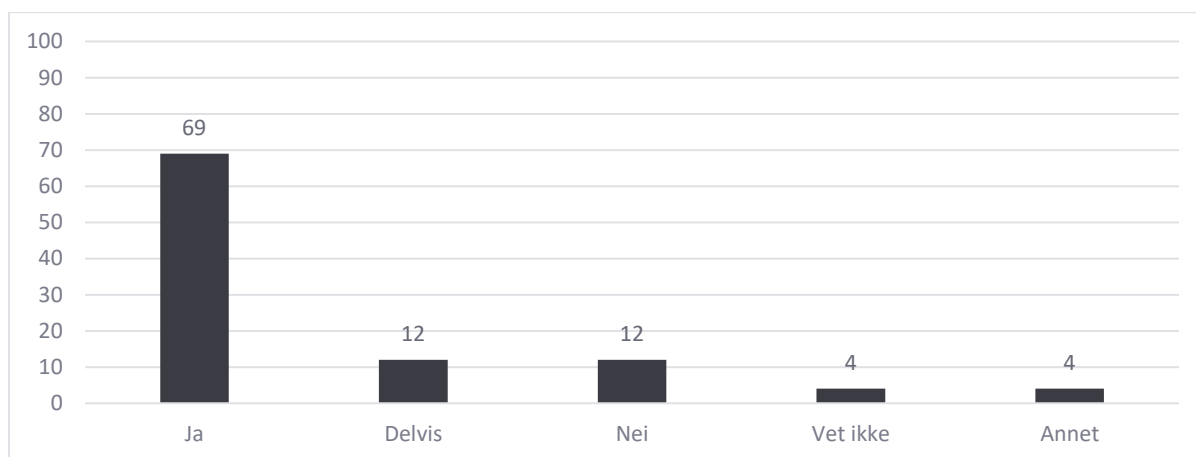

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

² [Kvalitetsmelding for videregående opplæring 2023](#)

Av de som har svart at de har en lokal handlingsplan, er det 69 % som svarer at planen er tilgjengelig for yrkesfaglærerne (figur under). Halvparten av formidlingskoordinatorene svarer også at handlingsplanen gjøres kjent for lærerne hvert år (se vedlegg 4).

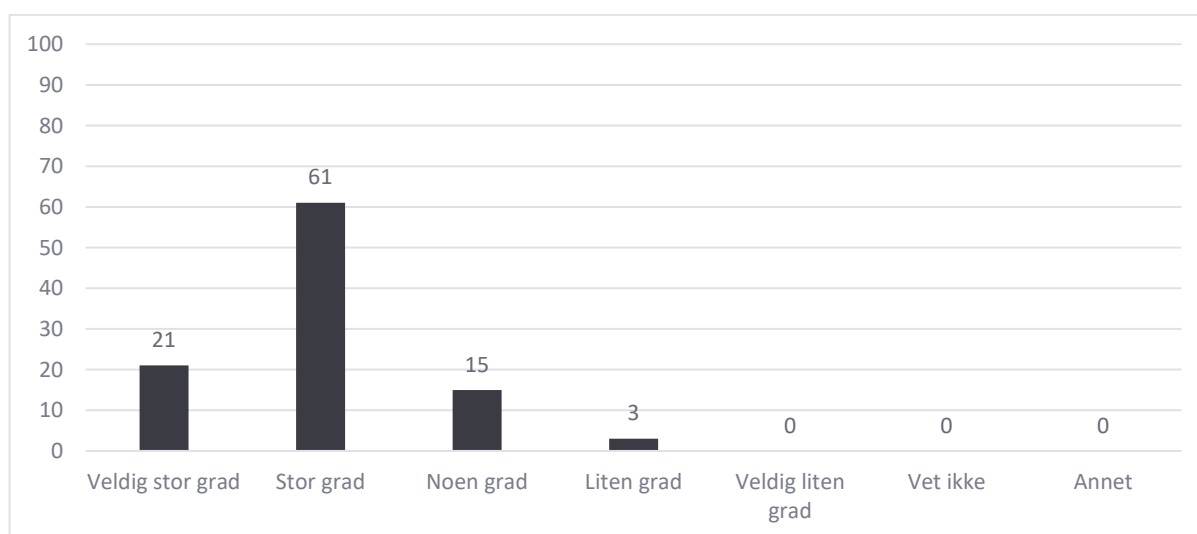
Figur 3. Er planen tilgjengelig for programfagslærere på yrkesfag? Prosent (n=26)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Gitt at det er stor variasjon og stort rom for lokale tilpasninger i formidlingsarbeidet, så er det også vanskelig å gi ett svar på hvor godt man lykkes i å forberede elevene på læretiden. Revisor har derfor spurt formidlingskoordinatorene om i hvilken grad de opplever at skolen sikrer at elevene har god kjennskap til de forventninger, forpliktelser og rettigheter arbeidslivet stiller (Trøndelag fylkeskommune, 2018). Her svarer 82 % at skolen i stor eller veldig stor grad sikrer at elevene har god kjennskap til forventningene i arbeidslivet, mens 18 % svarer at skolene i noen eller liten grad sikrer dette.

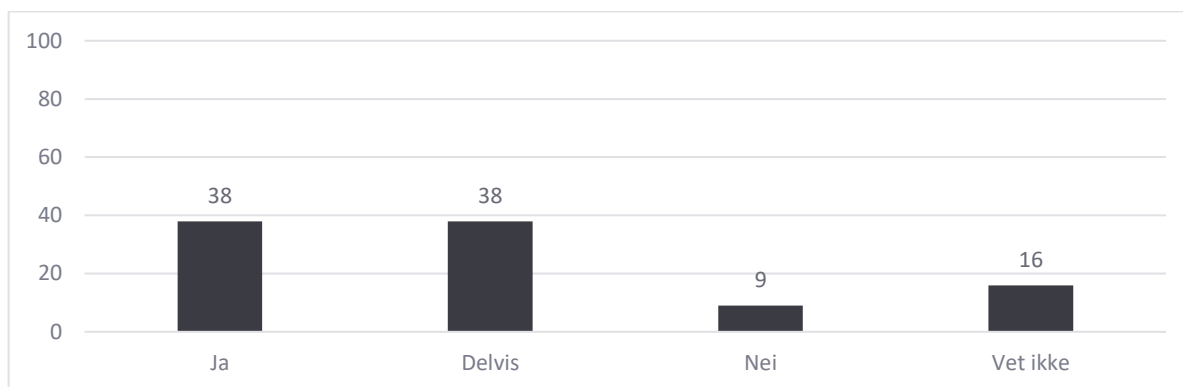
Figur 4. I hvilken grad opplever du at skolen sikrer at elevene har god kjennskap til de forventninger, forpliktelser og rettigheter arbeidslivet stiller? Prosent (n=33)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Revisor fulgte opp med å spørre om hvorvidt elevene mottar skriftlig informasjon om rettigheter og plikter i arbeidslivet, og hvorvidt elevene mottar skriftlig informasjon om hvordan eventuelle utfordringer i læreforholdet kan løses. Svarfordelingen er gjengitt i figurene under.

Figur 5. Får elevene ved din skole skriftlig informasjon om rettigheter og plikter i arbeidslivet? Prosent (n=32)

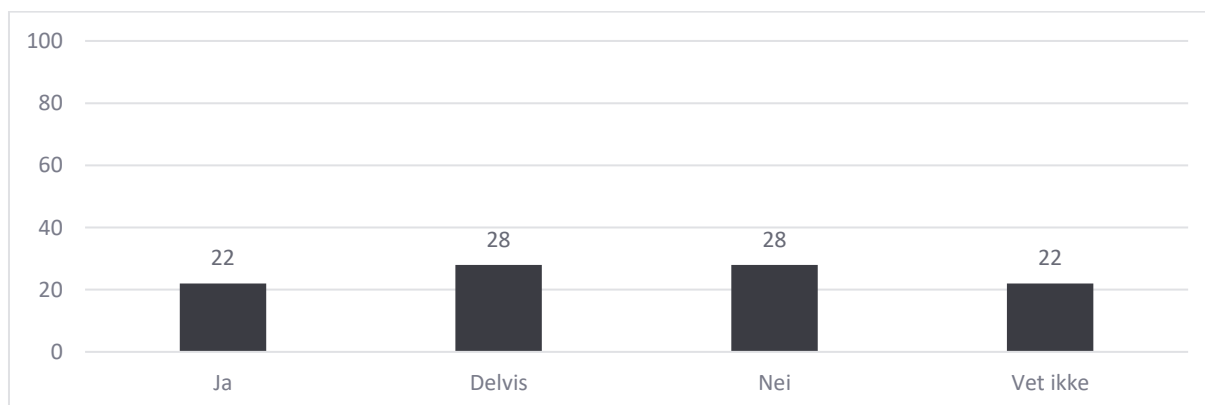

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Av figuren over, ser vi at det er 76 % av formidlingskoordinatorene som mener at skolen gir skriftlig informasjon til eleven om rettigheter og plikter i arbeidslivet. Det er 9 % som mener at skolen ikke gir slik informasjon, mens 16 % ikke vet om skolen skriftlig informerer om rettigheter og plikter i arbeidslivet.

På spørsmål om elevene får skriftlig informasjon om hvordan eventuelle utfordringer i læreforholdet kan løses, så er det 50% av formidlingskoordinatorene som mener at skolen gir slik informasjon (se figur under). Det er 28 % som mener at skolen ikke gir slik informasjon, mens 22 % ikke vet om skolen skriftlig informerer om hvordan eventuelle utfordringer i læreforholdet kan løses.

Figur 6. Får elevene ved din skole skriftlig informasjon om hvordan eventuelle utfordringer i læreforholdet kan løses? Prosent (n=32)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Alle som ønsker læreplass, må søke fylkeskommunen om dette innen 1.mars. Søknaden om formidling til læreplass gjøres elektronisk på vigo.no. Det er seksjon fagopplæring som behandler søknaden. Fylkeskommunen vil forsøke å formidle og å henvise aktuelle søker til en lærebedrift i det faget vedkommende har søkt opplæring i. Det er bedriftene selv som kaller inn søkere til intervju og avgjør hvem de vil tilby en læreplass. Det er lærebedriften som må bekrefte overfor fylkeskommunen at de ønsker å gi vedkommende tilbud om læretid hos dem. Lærlingene blir derfor i stor grad oppfordret til forhøre seg med bedrifter om læreplass lenge før søknadsfristen går ut.

Ansatte i seksjon fagopplæring forteller at søkerne (veldig) ofte har avtalt med bedrifter at de skal få læreplass hos dem. Fylkeskommunen har oversikt over godkjente lærebedrifter og sender årlig ut forespørsel om det er aktuelt å tilby læreplasser kommende år. Dette gir også god oversikt over hvilke bedrifter som har ledige læreplasser, og hvor man kan formidle søkere som ikke har læreplass. Fylkeskommunen vil også på sensommeren/tidlig høst kunne se hvilke søkere som ikke har fått læreplass og som har rett på Vg3 i skole.

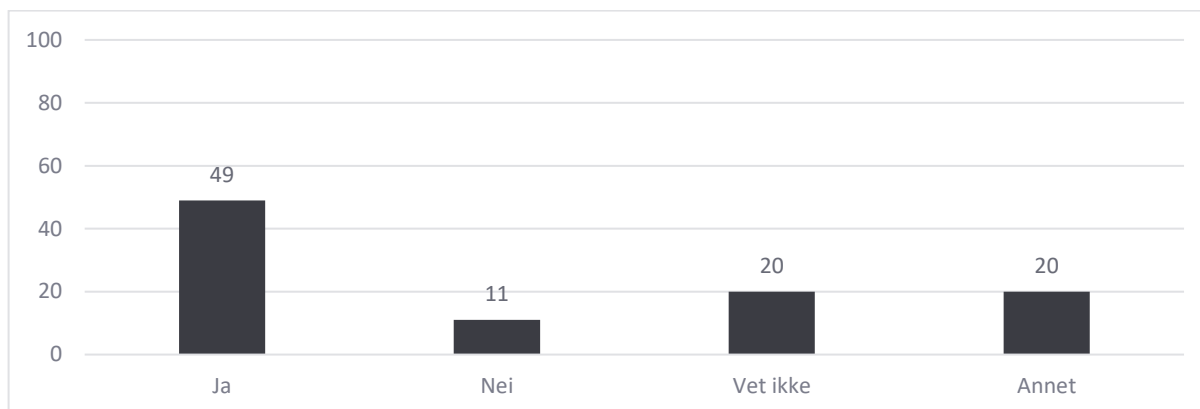
2.3.2 Bruk av samarbeidsavtaler og lokale læreplaner

Programfaget yrkesfaglig fordypning (YFF) skal blant annet introdusere elevene for arbeidslivet og gi elevene mulighet til å oppleve realistiske arbeidssituasjoner i læringsarbeidet. Videre skal YFF gi elevene mulighet til å prøve ut ett eller flere aktuelle lærefag. De skal få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer yrkene utdanningsprogrammet kvalifiserer dem for, og få mulighet til å fordype seg i kompetansemål fra læreplanene på Vg3-nivå. Det skal også gi regionalt og lokalt arbeidsliv mulighet til å definere innholdet i opplæringen i tråd med lokale kompetansebehov basert på læreplaner for aktuelle fag. Dette betyr at skolene, formidlingskoordinatorer og faglærere, må etablere kontakt og samarbeid med lokalt næringsliv, slik at elever kan få praksis/hospitere ute i bedriftene.

I tillegg må man sikre at elevene får erfaring med og opplæring i kompetansemål for Vg3 (opplæring i bedrift), noe som skal gjøres gjennom lokale læreplaner som tilpasses bedriften og eleven. Det er derfor et krav om samarbeidsavtaler med lokalt næringsliv og utarbeidelse av lokale læreplaner. Maler for respektive avtaler og planer ligger som vedlegg til Felles retningslinjer for Yrkesfaglig fordypning i Trøndelag Fylkeskommune.

Revisor har i spørreskjema spurt formidlingskoordinatorene ved de videregående skolene om skolen har slike samarbeidsavtaler med lærebedrifter/samarbeidsorgan. Vi ser av svarene i figur 7 at om lag halvparten av formidlingskoordinatorene bekrefter at skolen har slike samarbeidsavtaler.

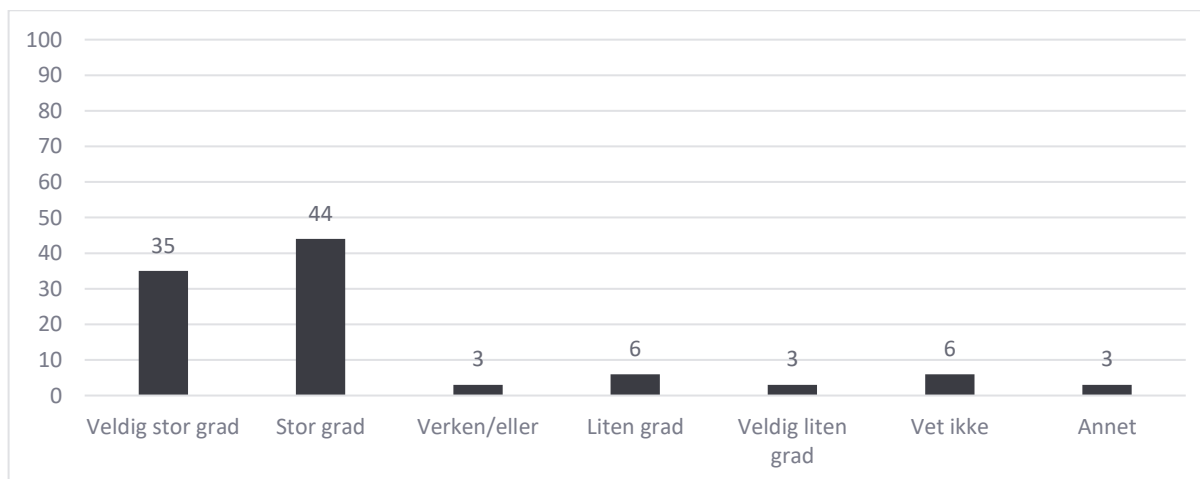
Figur 7. Har skolen samarbeidsavtale som beskriver kontakten med lærebedrifter/samarbeidsorgan (OLK)? Prosent (n=35)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Videre har revisor spurt formidlingskoordinatorene om i hvilken grad det utarbeides lokale læreplaner i YFF som grunnlag for vurdering av praksis/hospitering i bedrift. Figur 8 viser at 79 % svarer at slike planer utarbeides i stor eller veldig stor grad, mens 3 % svarer verken/eller og 9 % svarer i liten eller veldig liten grad. Det er 9 % som svarer Vet ikke eller Annet på dette spørsmålet.

Figur 8. I hvilken grad utarbeides lokale læreplaner i YFF som grunnlag for vurdering av praksis/hospitering i bedrift? Prosent (n=34)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

YFF skal gi elevene en mulighet for å knytte kontakt med aktuelle lærebedrifter, og i intervju med saksbehandlere ved seksjon for fagopplæring gis det uttrykk for at praksis/hospitering i bedrift gjennom YFF gir en god mulighet for lærekontrakt. Enkelte karakteriserer det som et relativt langt «jobbintervju». Revisor har derfor spurt formidlingskoordinatorene om de kan anslå hvor stor prosentandel av deres elever som har hatt praksis i YFF som også får læreplass i samme bedrift. Formidlingskoordinatorene mener i gjennomsnitt at denne andelen er opp mot 70 %. Variasjonen i anslag er imidlertid relativt stor, alt i fra 10 % til 90 %.

2.4 Revisors vurdering

Overordnet er det stor lokal frihet ved skolene til å forme innretning og innhold i arbeidet med å formidle elever til læreplass. Allikevel gir plan for formidling og felles retningslinjer for yrkesfaglig fordypning en systematikk og struktur rundt arbeidet. Revisor har valgt å se om det er utarbeidet handlingsplaner, om disse er tilgjengelige og kjent, om skolene har utarbeidet samarbeidsavtaler og hvorvidt det utarbeides lokale læreplaner ved praksisopphold i bedrift.

Skolene skal utarbeide lokale handlingsplaner for formidlingsarbeidet

Kravet om at skolene skal ha en lokal handlingsplan for formidlingsarbeidet er i **delvis oppfylt**. Det er formidlingskoordinatorer som svarer at skolen ikke har slik plan eller at de ikke kjenner til en slik plan. I den grad fylkeskommunen (avdeling utdanning) mener at en slik plan er viktig for å systematisere formidlingsarbeidet ved skolene, så bør man vurdere tiltak for å forsikre seg at disse utarbeides ved alle skolene.

Skolene skal gjøre handlingsplanene tilgjengelige og kjent for yrkesfaglærerne

Kravet om at handlingsplanene skal være tilgjengelige og kjent er **delvis oppfylt**. Det er ca. 70 % av formidlingskoordinatorer som mener at handlingsplanen er tilgjengelig for yrkesfaglærerne. Det er 50 % av formidlingskoordinatorer som uttrykker at handlingsplanene gjøres kjent hvert år. Revisor ser at det er et forbedringspotensiale knyttet til både tilgjengeligheten og formidling av innholdet i skolens handlingsplan for formidling.

Skolene skal utarbeide samarbeidsavtaler med bedrifter

Kravet om at skolene skal utarbeide samarbeidsavtaler med bedrifter er **delvis oppfylt**. Det er halvparten av formidlingskoordinatorer som svarer at skolen har samarbeidsavtaler med lærebedrifter, mens den andre halvparten svarer at de ikke har avtaler eller at de ikke vet om det eksisterer slike avtaler. Revisor mener det er et potensiale i å øke kunnskapen om og bruken av slike samarbeidsavtaler. Dette gjelder spesielt i forhold til YFF, og derigjennom som en mer aktiv del av formidlingsarbeidet.

Skolene skal utarbeide lokale læreplaner for praksis/hospitering i bedrift

Kravet om at det skal utarbeides lokale læreplaner for praksis/hospitering i bedrift gjennom YFF er **delvis oppfylt**. Det er 79 % av formidlingskoordinatorene som mener at dette i stor eller meget stor grad utarbeides ved deres skole. Revisor ser at det fortsatt kan være et potensiale for å strukturere bruken av dette verktøyet i YFF, ikke minst med tanke på at elevene skal få vurdering opp mot kompetansemål i faget.

3 OPPFØLGING AV LÆREBEDRIFT

I dette kapittelet oppsummeres revisors undersøkelser knyttet til fylkeskommunens arbeid med oppfølging av lærebedrifter.

3.1 Problemstilling

Revisor har arbeidet ut ifra følgende problemstilling:

- Sikrer fylkeskommunen at lærebedrifter overholder regelverk og avtaler?

3.2 Revisjonskriterier

- Fylkeskommunen skal godkjenne lærebedrifter som tilfredsstiller følgende krav
 - Har produksjon/oppgaver som dekker læreplanen i faget
 - Har utpekt faglig leder med dokumentert kompetanse i faget
 - Har utarbeidet intern opplæringsplan, inkl rutiner for oppfølging og evaluering av opplæringen (internkontroll)
- Fylkeskommunen skal systematisk veilede og kontrollere at lærebedriftene oppfyller kravene i Opplæringsloven
 - Årlig rapportering
 - Veiledning
- Fylkeskommunen skal trekke tilbake godkjenningen som lærebedrift dersom
 - Bedriften ikke lenger oppfyller kravene
 - Bedriften ikke har hatt lærling siste to år

Se vedlegg 1 for utledning av revisjonskriterier.

3.3 Data

Ifølge Nasjonalt register for lærebedrifter er det 2056 aktive lærebedrifter i Trøndelag pr april 2025³. Av disse er det ca. 400 selvstendige lærebedrifter, mens øvrige er tilknyttet et samarbeidsorgan (opplæringskontor). Revisor har i forbindelse med arbeidet med forvaltningsrevisjonen bedt om kontaktinformasjon til alle faglige ledere med aktive lærekontrakter. Her fikk vi kontaktinformasjon til 2179 faglige ledere i lærebedrifter. Det betyr at det er flere lærebedrifter med flere faglige ledere. Det er også viktig å vite at det er stor variasjon i størrelse på lærebedriftene, alt i fra mange små bedrifter med 1-5 ansatte til veldig

3

<https://nlr.udir.no/enheter?fritekstSoek=&inkluderEnheter=on&inkluderAktive=on&fylkenr=50&kommunenr=&utdanningsProgram=>

store bedrifter med mange tusen ansatte. Samlet tilbyr disse læreplasser for over 5500 lærlinger innen tolv utdanningsprogram og fordelt på ulike programområder/fag. Seksjon fagopplæring har 20 fast ansatte og 4 prosjektstillinger som håndterer fylkeskommunens ansvar overfor opplæring i bedrift. Dette gjelder både søknad/formidling til læreplass, godkjenning og oppfølging av lærebedrifter, og administrasjon og oppfølging av lærekontrakter.

Oppfølging av lærebedrifter, både med hensyn til veiledning og kontroll, er en stor oppgave og fylkeskommunen er avhengig av et godt samarbeid med samarbeidsorganene (opplæringskontorene) for å få dette til å fungere godt. Samarbeidsorganene har i de fleste tilfeller bedre forutsetninger for å kunne vurdere både kompetanse og oppgaver/produksjon i lærebedriften, og er tettere på de enkelte lærebedriftene enn hva seksjon fagopplæring kan være. Innføringen av ny opplæringslov og juridisk status for samarbeidsorganene har derfor skapt noe usikkerhet om hvordan dialogen mellom fylkeskommunen, samarbeidsorganene og lærebedriftene vil utvikle seg framover.

3.3.1 Søknad og godkjenning som lærebedrift

Rekruttering av lærebedrifter skjer på mange ulike måter, eksempelvis gjennom faget yrkesfaglig fordypning (YFF), hvor elever og faglærere tar kontakt med aktuelle bedrifter for praksis/hospitering. Om bedriften ikke er lærebedrift fra før, så oppfordres den til å søke godkjenning. Hensikten er at praksis gjennom YFF (Vg1/Vg2) skal føre til læreplass for den aktuelle eleven.

Selve søknadsprosessen og kravene til bedriften som søker godkjenning er beskrevet på fylkeskommunens nettsider⁴. På nettsidene finner man veiledning til utarbeidelse av *intern opplæringsplan* inklusiv en mal for utarbeidelse av slik plan. Den interne opplæringsplanen skal vise at bedriften har produksjon/oppgaver som dekker hele fagets læreplan, og spesifisere hvilke oppgaver som skal gjennomføres på hvilke tidspunkt, hvordan disse forholder seg til de ulike kompetansemålene i faget og hvem som har ansvar for opplæringen. Malen for intern opplæringsplan inneholder også planlagt halvårsvurdering. Fylkeskommunen anbefaler Udir sin kompetansepakke «Introduksjon i læreplaner for lærebedrifter og prøvenemnder» i arbeidet med intern opplæringsplan. I intervju med saksbehandlere ved seksjon fagopplæring kommer det fram at samarbeidsorganene er flinke til å veilede lærebedriftene i utarbeidelsen av de interne opplæringsplanene.

⁴https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/utdanning/Opplaering_i_bedrift/bedrifter-og-opplaringskontor/hvordan-bli-godkjent-larebedrift/

For å bli godkjent lærebedrift er det en forutsetning å ha oppnevnt en *faglig leder* som har fag-/svennebrev i det aktuelle faget eller høyere utdanning som er relevant i faget. I tillegg må faglig leder kunne dokumentere nødvendig kunnskap i opplæringslov og forskrift. Dette er noe som tilbys fra fylkeskommunen gjennom deltakelse på instruktørkurs eller digitalt grunnkurs. For å kunne godkjenne bedriften som lærebedrift må dokumentasjon for faglig leders kompetanse og kunnskap legges ved søknaden.

Saksbehandlere ved seksjon fagopplæring forteller i intervju at de støtter seg på samarbeidsorganene (opplæringskontorene) i stor grad når det gjelder vurdering av bedriftens oppgaver/produksjon opp mot aktuelle læreplaner. Samarbeidsorganene er tettere på de ulike fagene/bransjene og er bedre til å vurdere hvorvidt produksjonen/oppgavene dekker hele læreplanen. Tilsvarende brukes medlemmer av prøvenemndene til å vurdere produksjonen/oppgavene i selvstendige lærebedrifter. Saksbehandlingen ved seksjon fagopplæring handler i stor grad om å påse at all nødvendig dokumentasjon og opplysninger er mottatt, slik at de kan gjøre vedtak om godkjenning.

3.3.2 Systematisk veiledning og kontroll

Fylkeskommunen har et helhetlig ansvar for å sikre at opplæringsloven følges og at retten til videregående opplæring blir oppfylt. Dette betyr at de må ha system for å fange opp om opplæringen gjennomføres som forutsatt, og at svikt, mangler og feil rettes opp. Fylkeskommunen må også følge opp på eget initiativ dersom de blir kjent med mangler i opplæringen eller at det varsles om utfordringer.

Veiledning av lærebedriftene

Fylkeskommunen veileder lærebedriftene i flere faser og på ulike måter. I arbeidet med søknad og godkjenning som lærebedrift, gis mye informasjon og det er utstrakt dialog. Videre legger fylkeskommunen til rette med ulike kompetansetiltak rettet mot faglige ledere og instruktører i lærebedriftene. I tillegg rapporteres det årlig fra lærebedriftene til fylkeskommunen, noe som kan gi grunnlag for ytterligere dialog med den enkelte bedriften.

Samarbeidsorganene (opplæringskontorene) er avgjørende viktige i veiledningen og oppfølgingen av lærebedriftene. De fungerer som bindeledd mellom lærebedrifter og fylkeskommunen, og har tett kontakt med både lærlinger og faglige ledere. Gjennom samarbeid med fylkeskommunen bidrar samarbeidsorganene til å kvalitetssikre opplæringen, sikre at læreplanmålene følges, og bidrar til å løse eventuelle utfordringer som kan oppstå i læreforholdet.

Fylkeskommunen tilbyr både e-læringskurs og fysiske kursdager for faglige ledere og instruktører i lærebedriftene. I 2024 ble det eksempelvis gjennomført temakurs knyttet til

læringsmiljøet i bedrift (fravær, relasjoner, mobbing, rutiner for oppfølging av lærlinger osv). I 2025 er det annonsert kurs i rammeverket i fagopplæringen og hvordan legge til rette for læring i bedriften. Fylkeskommunen gir også økonomisk kursstøtte for faglige ledere og instruktører i bedrift.

Fylkeskommunen legger også til rette for dialog og kunnskapsdeling mellom skole og bedrift, eksempelvis gjennom faglige nettverk og hospiteringsordninger. Her inviteres faglige ledere/instruktører til å delta, og det gis økonomisk støtte for deltakelse.

De ansatte ved seksjon fagopplæring har i intervju fortalt mye om den daglige dialogen med både selvstendige lærebedrifter og samarbeidsorganene. De forteller at samarbeidsorganene er en nøkkel i dialogen ut mot lærebedriftene, og at de er avhengige av at samarbeidsorganet følger opp den enkelte bedrift og lærling. Det betyr blant annet at dersom det kommer henvendelser eller informasjon gjennom årlig rapportering som gir grunn til oppfølging, så vil fylkeskommunen ta dette opp med det aktuelle samarbeidsorganet, som følger opp direkte mot lærebedriften. Dersom informasjonen gjelder en selvstendig lærebedrift, så håndteres det av seksjon fagopplæring direkte.

De ansatte ved seksjon fagopplæring uttrykker at de i stor grad har positiv erfaring med denne typen direkte oppfølging av informasjon. I dialog med lærebedriftene om eventuelle mangler og avvik i opplæringen, så opplever seksjon fagopplæring at bedriftene raskt tar tak i dette og retter opp det som eventuelt ikke er på plass. I denne dialogen oppklares også eventuelle misforståelser eller mangel på oppdatert informasjon.

Rapportering fra lærebedriftene

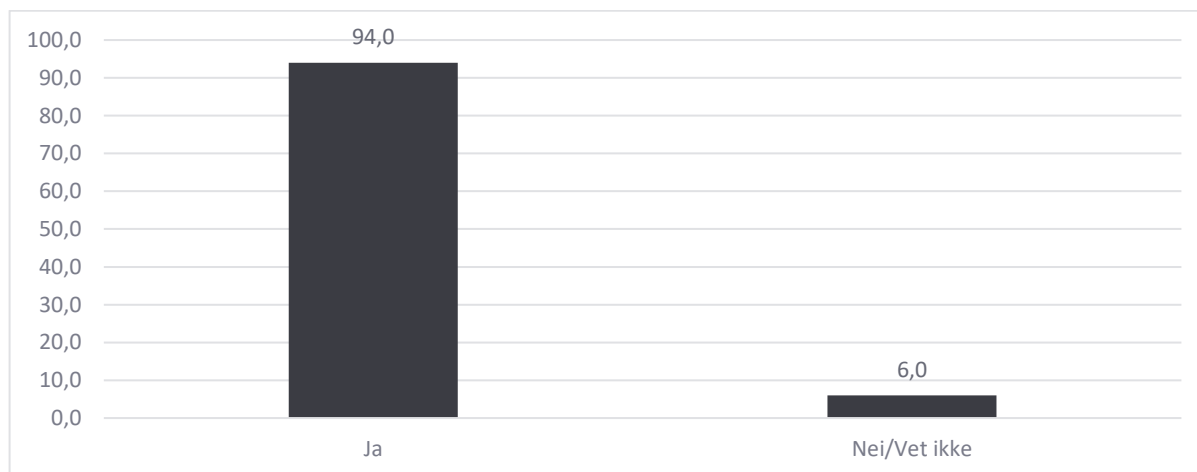
Opplæringsloven (§7-11) krever at lærebedriftene årlig skal rapportere til fylkeskommunen om opplæringen de gir. Fylkeskommunene har lagt til grunn en felles mal, med felles spørsmål, for denne årlige rapporteringen fra lærebedriftene (se vedlegg 5). Selve rapporteringen foregår i portalen på vigobedrift.no og utføres av faglig leder i lærebedriften.

Seksjon fagopplæring har oversendt dokumentasjon og redegjort for hvordan de anvender informasjonen som kommer fram i årlig rapportering. Primært brukes informasjonen for å følge opp den enkelte lærebedriften ut ifra svar som er gitt. I årets rapportering (2025) er det 1680 faglige ledere som har gitt svar på vegne av sin bedrift.

I figuren under vises svarene på spørsmål om lærebedriften har internkontroll som skal sikre at opplæringen skal skje i tråd med lov og forskrift. At faglige ledere svarer nei eller vet ikke på dette spørsmålet, regnes som et avvik hos seksjon fagopplæring, og saksbehandler tar da

kontakt med samarbeidsorganet eller lærebedriften. Figuren under viser at seks prosent av de faglige lederne mener at lærebedriften ikke har slik internkontroll, eller at de ikke vet om bedriften har dette på plass. Det er 94 % som svarer at bedriften har slik internkontroll.

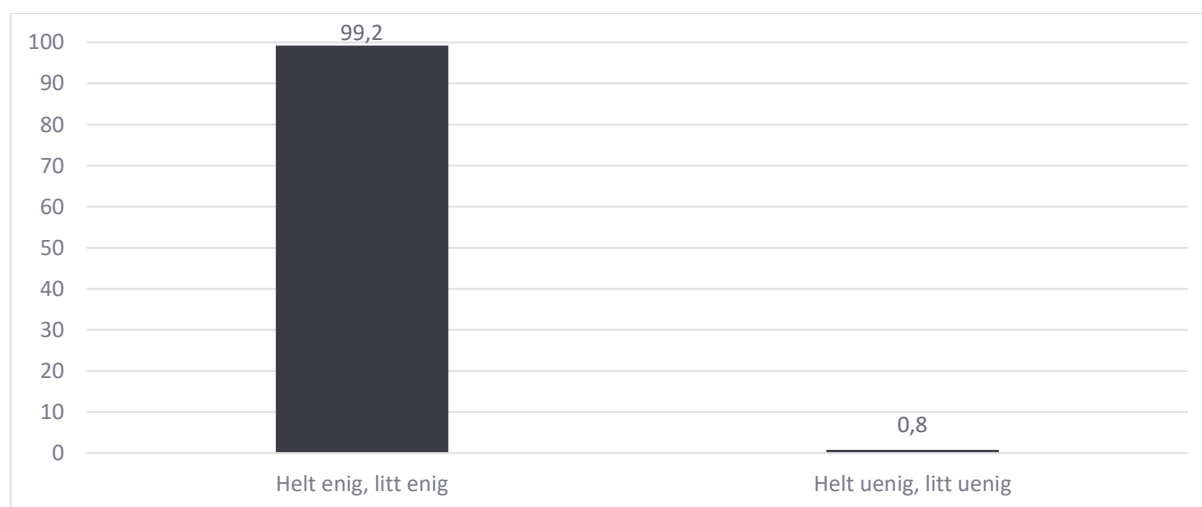
Figur 9. Lærebedriften skal ha internkontroll som sikrer at de som har læretid i bedrift, får opplæring i samsvar med lov og forskrift. Har lærebedriften en slik internkontroll? Prosent (n=1680)

Kilde: Trøndelag fylkeskommune

I figuren under gjengis de faglige ledernes svar på hvor enige de er i påstanden om at «Vår bedrift har lyktes med å skape et godt arbeids- og læringsmiljø». De som har svart litt uenig eller helt uenig framkommer som avvik. På samme måte som på spørsmål om internkontroll, gir dette grunnlag for å spørre samarbeidsorganet eller de faglige lederne om hva som gjøres for å skape et godt arbeids- og læringsmiljø i den aktuelle lærebedriften.

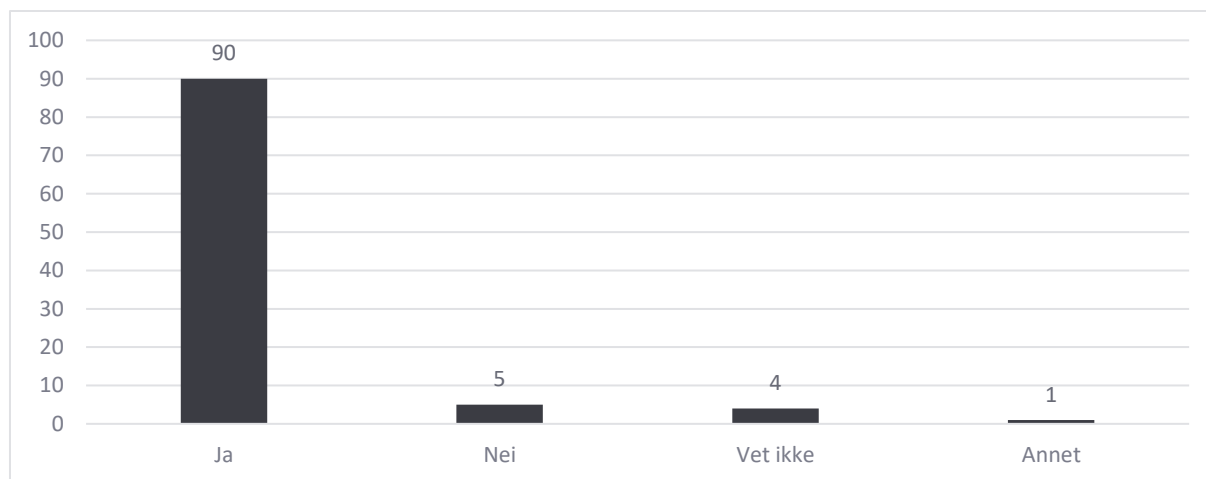
Figur 10. Vår lærebedrift har lyktes med å skape et godt arbeids- og læringsmiljø. Prosent (n=1680).

Kilde: Trøndelag fylkeskommune

Med utgangspunkt i kontrollutvalgets bestilling, deres bekymring for læringsmiljøet til lærlingene, og kunnskap om kritikkverdige forhold i norsk arbeidsliv⁵, så har revisor gått noe lengre i å hente informasjon om tilstanden i lærebedriftene i Trøndelag. Blant annet har revisor spurt de faglige lederne om lærebedriften har rutiner for varsling om kritikkverdige forhold. Her svarer 90 % (1151 pers) at bedriften har slike rutiner, mens 5 % (64 pers) svarer at de ikke har skriftlige rutiner for varsel om kritikkverdige forhold.

Figur 11. Har din bedrift rutiner for varsling om kritikkverdige forhold? Prosent (n=1278)

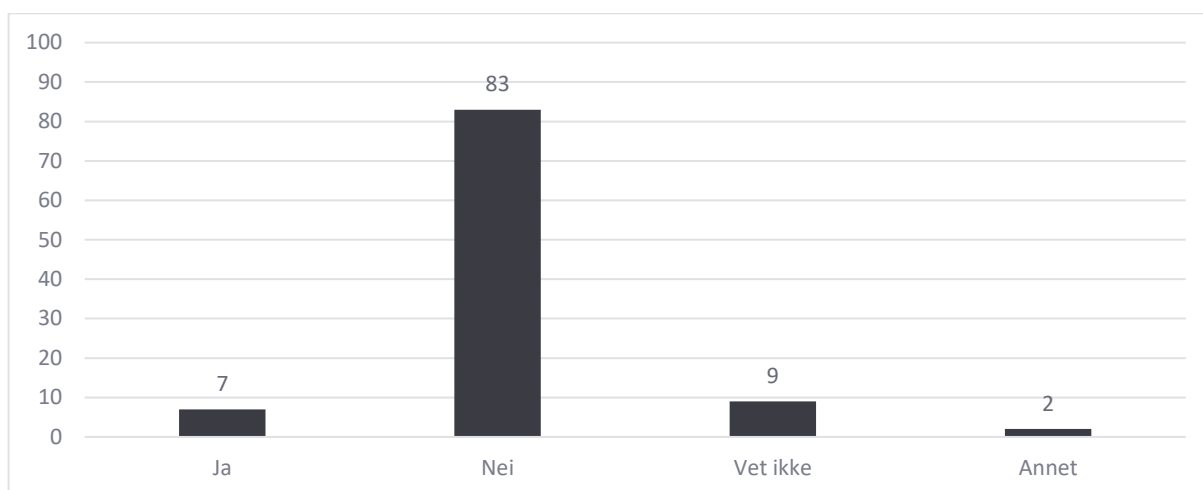

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Videre har revisor spurt de faglige lederne om det er varslet om kritikkverdige forhold i bedriften det siste året (se figur under). Her svarer 7 % ja (85 pers), 83 % nei og 9 % vet ikke. Det er i tillegg 2 % som svarer annet. Av de som har svart Annet, er det flere som svarer at slike forhold varsles til og behandles av andre i bedriften, eller at de er usikre på hva som er forskjell på et varsel og et avvik som meldes i avvikssystem.

⁵ [Varsling i norsk arbeidsliv 2018 | Fafo-rapport 2019:14](#)
[Varsling i Trøndelag fylkeskommune, del 2 - Revisjon Midt-Norge](#)
[Arbeidsmiljø i Stjørdal kommune - Revisjon Midt-Norge](#)

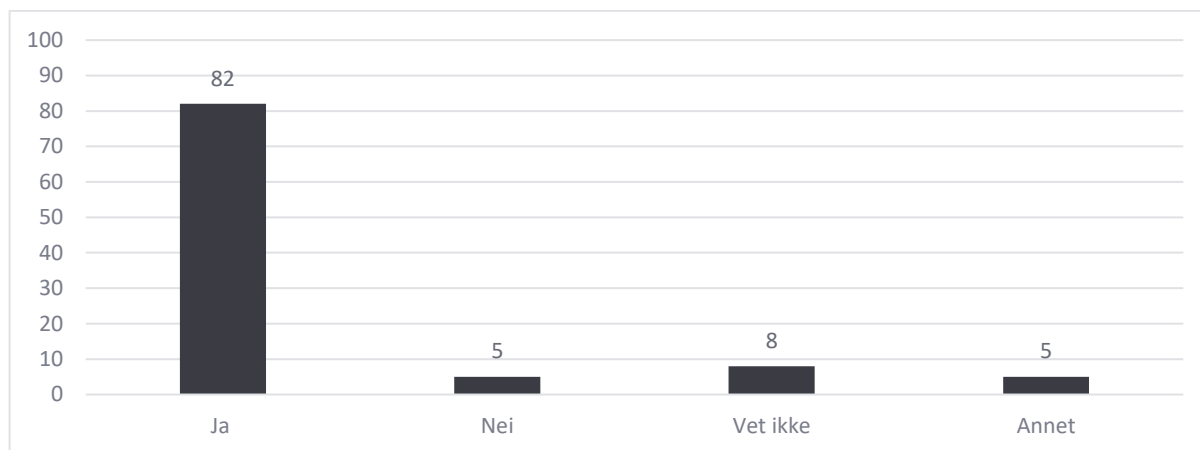
Figur 12. Er det varslet om kritikkverdige forhold i din bedrift siste 12 måneder? Prosent (n=1281)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

I oppfølgingsspørsmål til de som svarte at det har vært varslet om kritikkverdige forhold i bedriften siste 12 måneder (85 pers), var det 82% (70 pers) som svarte at forholdet hadde blitt rettet opp, mens 5% (4 pers) svarte at det ikke hadde blitt rettet opp. Her var det 8 % (7 pers) som svarte vet ikke og 5 % (4 pers) som svarte Annet. Av de som svarte Annet, uttrykkes det at forholdet er under retting eller at det håndteres av andre i bedriften.

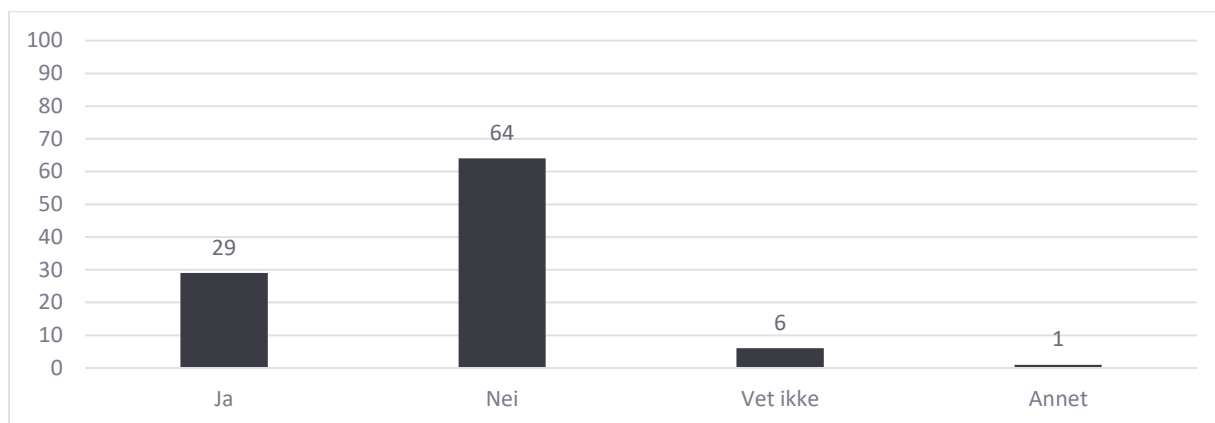
Figur 13. Ble det kritikkverdige forholdet rettet opp? Prosent (n=85)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

De samme faglige lederne (85 pers) fikk også spørsmål om lærlingen(e) var omfattet av det varslede kritikkverdige forholdet. Her svarte 29 % (25 pers) at lærlingen(e) var omfattet av det kritikkverdige forholdet, mens 64 % (54 pers) svarte at lærlingen(e) ikke var berørt av varselet.

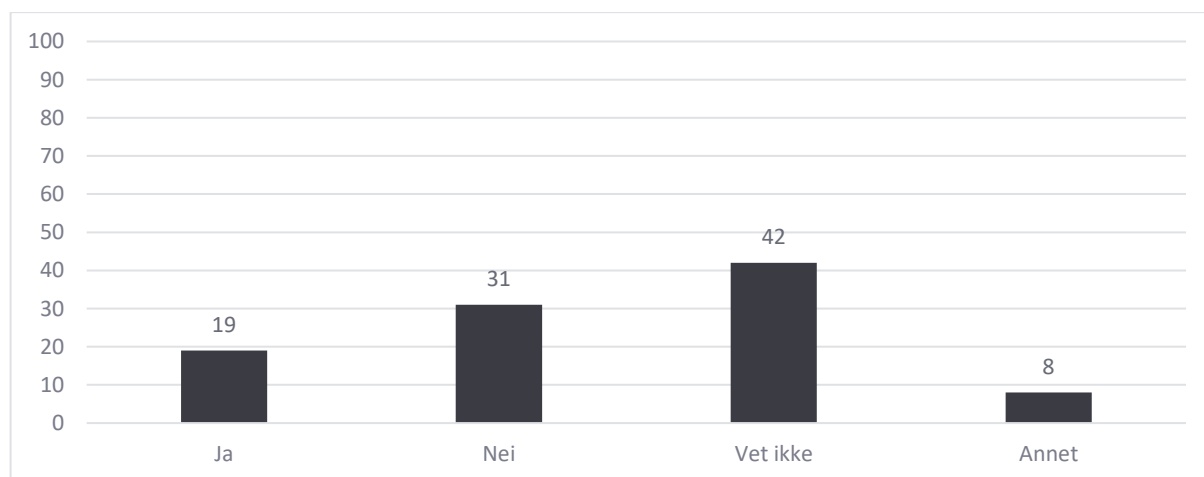
Figur 14. Var lærlingen(e) omfattet av det kritikkverdige forholdet? Prosent (n=85)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Av de som har svart at lærlingen var omfattet av det kritikkverdige forholdet, er det 19 % (5 pers) som har bekreftet at fylkeskommunen ble informert om forholdet, mens 31 % (8 pers) har svart at det ikke ble informert til fylkeskommunen. Det er 50 % (13 pers) som har svart at de ikke vet om fylkeskommunen ble informert eller har svart Annet.

Figur 15. Ble fylkeskommunen informert om det kritikkverdige forholdet? Prosent (n=26)

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

Revisor vil understreke at forskning (og forvaltningsrevisjoner) viser at det er et omfang av kritikkverdige forhold i arbeidslivet. I Trøndelag fylkeskommune var det for eksempel én av fem ansatte (20%) som hadde observert kritikkverdige forhold på arbeidsplassen siste 12 mnd (Revisjon Midt - Norge SA, 2021). Det er derfor viktig for virksomhetene at man har gode rutiner for å følge opp varsel. Lærebedriftene synes i stor grad å ha slike rutiner, og svarene indikerer også at forholdene rettes opp og at lærlingene i mindre grad er omfattet av det kritikkverdige forholdet. Det betyr allikevel at fylkeskommunen i løpet av et år vil motta noen meldinger fra lærebedrifter, hvor lærlinger kan være involvert i lovbrudd, brudd på alminnelige etiske normer eller situasjoner som utgjør en fare for liv eller helse.

3.3.3 Tap av godkjenning

Unntaksvis er det bedrifter som mister sin godkjenning som lærebedrift. Dette skjer automatisk for lærebedrifter som ikke har hatt lærling i løpet av to år. Ansatte ved seksjon fagopplæring forteller at dette eksempelvis skjer for lærebedrifter innen «smale fag», hvor det kan være veldig varierende hvor mange elever som søker læreplass. I slike tilfeller er det naturlig at bedriften søker ny godkjenning dersom det kommer søknad(er) om læreplass.

Tap av godkjenning kan også skje av andre grunner, for eksempel ved at bedriften ikke greier å oppfylle opplæringslovens krav til kompetanse eller innhold i opplæringen. Bedrifter kan også miste godkjenningen som lærebedrift dersom det avdekkes brudd på annet lov- og avtaleverk, eksempelvis arbeidsmiljøloven. Ansatte ved seksjon fagopplæring forteller at det finnes eksempler på lærebedrifter som er fratatt godkjenning på slikt grunnlag, men at dette inntreffer svært sjelden. Slike saker løses ofte gjennom tettere oppfølging av lærebedriften. Ved eventuell sak om å trekke tilbake godkjenning som lærebedrift, så skal fylkeskommunen legge avgjørende vekt på faglig vurdering fra Yrkesopplæringsnemnda.

3.4 Revisors vurdering

Fylkeskommunen har et overordnet ansvar for godkjenning av lærebedrifter, og veiledning og kontroll med at lærebedriftene følger opplæringsloven. Det forutsettes også at lærebedriftene følger alminnelig regelverk i norsk arbeidsliv.

Fylkeskommunen skal godkjenne lærebedrifter som tilfredsstiller følgende krav

- Har produksjon/oppgaver som dekker læreplanen i faget
- Har utpekt faglig leder med dokumentert kompetanse i faget
- Har utarbeidet intern opplæringsplan, inkludert rutiner for oppfølging og evaluering av opplæringen (internkontroll)

Kravet om at fylkeskommunen skal godkjenne lærebedrifter som fyller gitte krav, vurderes å være **oppfylt**. Seksjon fagopplæring saksbehandler alle søknader om godkjenning som lærebedrift og har rutiner for å kontrollere at bedriften som søker har produksjon/oppgaver som dekker læreplanen i faget, at bedriften dokumenterer kompetanse/erfaring i faget, at det utarbeides intern opplæringsplan og at opplæringen evalueres (internkontroll).

Fylkeskommunen skal systematisk veilede og kontrollere at lærebedriftene oppfyller kravene i opplæringsloven

Kravet om at fylkeskommunen systematisk skal veilede og kontrollere at lærebedriftene oppfyller kravene i opplæringsloven vurderes å være **oppfylt**. Fylkeskommunen legger til rette med kurs, råd og veiledning for lærebedriftene, og virker å være i god dialog med både samarbeidsorgan og selvstendige lærebedrifter. Fylkeskommunen innhenter også en årlig rapportering fra lærebedriftene, og følger opp de lærebedriftene som tilkjennegir avvik.

Fylkeskommunen skal trekke tilbake godkjenningen som lærebedrift dersom

- Bedriften ikke lenger oppfyller kravene
- Bedriften ikke har hatt lærling siste to år

Kravet om at fylkeskommunen skal trekke tilbake godkjenning som lærebedrift vurderes å være **oppfylt**. Det er gitt eksempler på at lærebedrifter har tapt sin godkjenning som lærebedrift på grunn av at de ikke oppfyller krav i henhold til opplæringsloven. Det er også gitt eksempler på bedrifter som har forsømt plikter etter annet regelverk, og som derigjennom har tapt sin godkjenning. Det er opplyst at det er automatikk i at lærebedrifter taper godkjenning dersom de ikke har hatt lærling siste to år. I tilfeller hvor de på nytt ønsker å ta inn lærling, så vil disse måtte godkjennes på nytt.

4 OPPFØLGING AV LÆRLINGER

I dette kapitlet oppsummeres undersøkelser knyttet til fylkeskommunens oppfølging av lærlinger som mottar opplæring i bedrift.

4.1 Problemstilling

Revisor har arbeidet ut ifra følgende problemstilling:

- Ivaretar fylkeskommunen sine forpliktelser overfor lærlingene i læretiden?

4.2 Revisjonskriterier

Fylkeskommunen skal:

- Godkjenne lærekontrakt mellom lærling og lærebedrift
- Følge opp lærekontrakter med meldte utfordringer
- Heve/endre lærekontrakter ved vesentlige brudd på plikter

Se vedlegg 1 for utledning av revisjonskriterier og vedlegg 3 for lærekontrakt.

4.3 Data

Seksjon fagopplæring opplyste i januar 2025 at de har 5566 løpende/aktive lærekontrakter. I tillegg håndterer de opplæringskontrakter med mindre omfattende opplæringsmål. Det er kun 11 personer som mottar Vg3 i skole som alternativ til læreplan. Årlig inngås mellom 2500-3000 nye lærekontrakter i Trøndelag, og det avholdes fag-svenneprøver i samme omfang⁶.

4.3.1 Inngåelse av lærekontrakter

Fylkeskommunen skal i henhold til opplæringsloven godkjenne alle lærekontrakter som inngås. Lærekontrakten skal signeres av lærling, lærebedrift og fylkeskommunen. Kontrakten inneholder nøkkelinformasjon om lærlingen og lærebedriften (se vedlegg 3). Eksempelvis om læretidens varighet, om det er inngått arbeidsavtale for gitt periode, om bedriften er tilknyttet et samarbeidsorgan og hvilke fullmakter samarbeidsorganet har på vegne av bedriften. Lærekontrakten krever også at faglig leder og ansattrepresentant navngis.

Når lærekontrakten er kontrollert og signert av alle parter, bekrefter dette at aktuell søker har fått læreplan og at bedriften får tilskudd for å gjennomføre opplæringen. Kontrakten bekrefter

⁶ <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-fag-og-yrkesopplaring/>

også at søker har fått status som lærling for gitt periode, og at vedkommende er å regne som arbeidstaker i bedriften.

Ansatte i seksjon fagopplæring forteller at ny opplæringslov har skapt en del uklarhet rundt samarbeidsorganenes (opplæringskontorenes) rettslige status når det gjelder myndighet og oppgaver. Ny lov krever i utgangspunktet mye mer direkte kontakt mellom fylkeskommunen og den aktuelle lærebedriften, og lærebedriftene må inngå avtaler med samarbeidsorgan om hva de skal håndtere på vegne av lærebedriften. Dette er eksempelvis knyttet til utbetaling av lærlingtilskudd, utarbeidelse av planer og oppfølging av opplæringen i bedrift.

Leder for seksjon fagopplæring forteller at dette er en felles utfordring for alle fylkeskommuner og samarbeidsorganer, og at de jobber sammen om å få nødvendige avklaringer. Leder understreker at samarbeidsorganene er avgjørende viktige i organiseringen og gjennomføringen av opplæring i bedrift.

4.3.2 Melding om utfordringer i læreforholdet

Opplæring i bedrift skal skje, og skjer, uten vesentlig involvering fra fylkeskommunen. Lærebedriften har ved å skrive lærekontrakt påtatt seg ansvaret for gjennomføring av opplæringen og oppfølging av lærlingen i arbeidsforholdet (se vedlegg 3).

Fylkeskommunen har likevel et systemansvar for gjennomføring av opplæringen, både i form av veiledning og kontroll. Det betyr også at fylkeskommunen bør veilede lærebedriftene i hvordan utfordringer i gjennomføring av opplæringen kan håndteres (forebyggende). De bør også bistå lærebedrift og lærling der hvor det meldes om utfordringer som kan få konsekvens for lærekontrakten (enkeltsaker).

Revisor ser (jfr. Kap 3) at fylkeskommunen gjennomfører både relevant veiledning og kontroll overfor lærebedriftene. Når det gjelder utfordringer i læreforholdet har også fylkeskommunen utarbeidet Veileder for rusforebyggende arbeid⁷ og Veileder ved utfordringer i læreforholdet⁸. Ifølge ansatte ved seksjon fagopplæring er veilederne godt mottatt og i bruk i lærebedriftene.

Veileder ved utfordringer i læreforholdet er bygd opp i tråd med at lærebedriftene skal håndtere utfordringer med egne ansatte, inklusive lærlinger. Det vil si at lærebedriftene i all hovedsak håndterer utfordringer i læreforholdet innen bedriftens ordinære rutiner. Det være seg arbeidsmiljø, fravær, sykdom, rus eller annet som angår arbeidsforholdet. I den grad en sak

⁷ https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/utdanning/Oplæring_i_bedrift/lareplass/veileder-rusforebyggende-arbeid/

⁸ <https://www.trondelagfylke.no/contentassets/503a6a2c98f14a328439595af425e5f7/flytskjema-ved-utfordringer-i-lareforholdet-2024.pdf>

angår en lærling og bedriften selv ikke løser saken, så oppfordrer veilederen til å ta kontakt med (melde) til fylkeskommunen (seksjon fagopplæring). Leder og saksbehandlere ved seksjon fagopplæring får jevnlig henvendelser fra samarbeidsorgan, lærebedrifter og lærlinger, det være seg spørsmål og veiledning eller melding om utfordring i læreforholdet. Det kommer også henvendelser fra andre, eksempelvis foresatte eller Elev- og lærlingeombudet. Dersom det er en melding om utfordring i læreforholdet, så ettergås dette av saksbehandler i tråd med rutiner og dialogen dokumenteres i Vigo knyttet til den enkelte lærling.

Ut ifra dialog om utfordringene mellom fylkeskommunen, lærebedrift og lærling vil det da bli avholdt et oppfølgings-/avklaringsmøte. I møtet skal lærebedrift/samarbeidsorgan og lærling delta, og lærlingen oppfordres til å ta med seg en tillitsperson. I tillegg inviteres rådgiver ved seksjon fagopplæring og eventuelt aktuelle tjenester (eks OT, PPT, NAV, helse). Elev- og lærlingeombudet er også nevnt som aktuell for å bistå i slikt møte. Elev- og lærlingeombudet bekrefter i intervju med revisor at de deltar i slike oppfølgings-/avklaringsmøter.

Utfallet av et slikt møte kan være en konkret oppfølgingsplan med sikte på fortsettelse av læreforholdet med eventuell bistand fra andre. Et annet utfall kan være at bedriften eller lærlingen, eller begge, ønsker å heve lærekontrakten. Da sendes en søknad om heving av lærekontrakten til seksjon fagopplæring. I tilfeller hvor partene er uenige om heving av kontrakten, må søknaden begrunnes og lærlingen vil kontaktes og følges opp av seksjon fagopplæring. Veileder, ulike skjema og søkeportal er tilgjengelig på fylkeskommunens nettsider.

Leder for seksjon Elevtjenester og inntak viser til at oppfølgingstjenesten (OT) skal ha en sluttforebyggende rolle overfor lærlinger/lærekandidater. I det ligger at OT bør kobles på før kontrakter heves – av bedrifter, opplæringskontor og seksjon fagopplæring. Spesielt gjelder dette i forbindelse med «utfordrende saker». Dette for å sikre tidligst mulig oppfølging fra OT og for å ha best mulig kjennskap til situasjonen for den enkelte lærling. Leder opplever at OT sitt ansvar ikke er endret med ny opplæringslov. Den store forskjellen er at målgruppen er utvidet fra 21 til 24 år. Leder mener det er svært krevende å fylle denne oppgaven med dagens ressurser i OT. Han forteller at dette har vært krevende tidligere også, siden det forutsetter tett samarbeid med opplæringskontor/samarbeidsorgan og lærebedrifter. Erfaringen er at OT kobles på i ulik grad før kontrakter heves og at det kan være forskjeller mellom bransjer. Leder forteller videre at lærlinger har hatt og vil ha samme tilgang til tjenester fra pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) som elever i videregående skole. Dette til tross for at ny opplæringslov ikke har videreført kravet om at lærlinger skal ha samme tilgang til PPT. Trøndelag fylkeskommune mener at det fortsatt er viktig at PPT skriver uttalelser om unntak

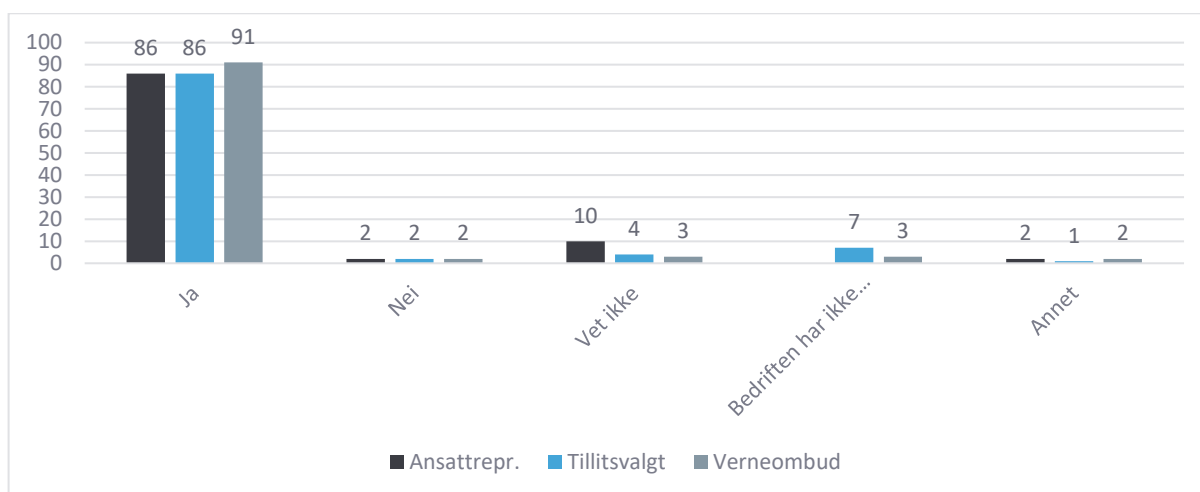
fra beståttkrav, foretar utredninger ved behov, gir uttalelser om tilskudd til bedrift og yter veiledning til lærebedrifter.

Leder for Elevtjenester og inntak viser til at skolenes elevtjeneste er tilført noen ressurser for å kunne være tilgjengelig for lærlinger som har behov for rådgivning. For å tydeliggjøre skolens utvidede ansvar i henhold til endringer i opplæringsloven, er fylkeskommunen nå i prosess for å endre betegnelsen fra elevtjenesten til *Elev- og lærlingetjenesten*. Alle skoler er informert og informasjon på skolenes hjemmesider skal være oppdatert. Leder presiserer at dette i stor grad er en tydeliggjøring overfor elever og lærlinger, da erfaringen er at lærlinger har tatt kontakt med elevtjenesten ved sine tidligere skoler også før lovendringen. I tillegg mottar seksjon Elevtjenester og inntak henvendelser, både fra lærebedrifter, fra samarbeidsorgan, fra seksjon fagopplæring, og i enkelte tilfeller fra lærlingen selv eller fra Elev- og lærlingeombudet. Dersom henvendelsen gjelder en enkeltsak i PPT, så registreres dette i sakssystemet Flyt PPT. Dersom saken gjelder OT, så dokumenteres det i saksbehandlersystemet OT Vigo.

I intervju har revisor spurt ansatte ved seksjon fagopplæring om hvorvidt de har erfaring med saker hvor det er forhold ved bedriften som gir grunnlag for en oppfølging fra fylkeskommunen. Ansatte viser til enkeltsaker hvor bedrifter har forsømt sine plikter ift. opplæringslov eller annet regelverk, som har gitt grunnlag for å endre lærekontrakter og at lærebedriften har tapt sin godkjenning. I slike tilfeller har det primære målet vært å skaffe ny læreplass for lærlingen. Ut over dette har fylkeskommunen liten systematisk innsikt i eksempelvis lærebedriftenes arbeid med HMS.

Revisor har i spørreskjema til faglige ledere i lærebedriftene bedt om en tilbakemelding på hvorvidt lærlingene har fått informasjon om hvem som er ansattrepresentant, tillitsvalgt og verneombud i bedriften. Det er 86 % som har informert lærlingen om hvem som er ansattrepresentant (ihht lærekontrakt), og det er 86 % som har informert om hvem som er tillitsvalgt(e) i bedriften. Ifølge ansatte ved seksjon fagopplæring vil ansattrepresentanten i lærekontrakten ofte være en tillitsvalgt i bedriften. Videre er det 91 % av de faglige lederne som mener at lærlingen har mottatt informasjon om hvem som er verneombud, mens 3 % svarer at bedriften ikke har verneombud (se figur under).

Figur 16. «Lærlingen har mottatt informasjon om hvem som er: ...». Prosent (n=1285).

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

4.3.3 Heving/ending av lærekontrakter

I intervju med saksbehandlere ved seksjon fagopplæring kommer det fram at det kan være mange årsaker til at lærekontrakter ønskes hevet, både fra lærlingen sin side og fra lærebedriftens side. Et utgangspunkt kan være utfordringer i læreforholdet, enten ved at lærlingen ikke innfrir på sine plikter eller at lærebedriften ikke overholder sine forpliktelser. Det finnes likevel andre forklaringer på at lærekontrakter heves eller endres. Det kan være at lærlingen har kommet til at hen har gjort feil valg med hensyn til opplæring, kanskje bør hen ha en mer avgrenset opplæring i stedet for fag-/svennebrev, eller kanskje lærlingen har fått jobb eller flyttet. Avhengig av hva årsaken til søknad om heving er, og hvorvidt lærebedrift og lærling er enig eller uenig om heving, så skal fylkeskommunen fatte et vedtak. Omfanget av heving av lærekontrakter ligger på omtrent 13-14 prosent⁹.

Ansatte ved seksjon fagopplæring forteller at det i mange tilfeller handler om å finne en ny læreplan for vedkommende, og at vedkommende fortsetter som lærling i annen bedrift. Det kan handle om litt ekstra oppfølging og tilrettelegging i en annen lærebedrift. I noen tilfeller vil utfordringene være av en slik art at det er naturlig at oppfølgingstjenesten følger opp i etterkant av en heving. Oppfølgingstjenesten skal følge opp og ha kontakt med hver enkelt ungdom som ikke er i opplæring eller arbeid. Tjenesten jobber tverrfaglig i samarbeid med relevante kommunale, fylkeskommunale og statlige instanser som har et ansvar overfor ungdom mellom 15 og 24 år. Primært skal tjenesten sørge for at ungdommene deltar i videregående opplæring eller andre kompetansefremmende tiltak, men Nav og ulike helsetjenester kobles også ofte inn i den enkelte sak.

⁹ [Kvalitetsmelding for videregående opplæring 2023](#)

4.4 Revisors vurdering

Fylkeskommunen skal godkjenne lærekontrakter som inngås mellom lærebedrift og lærling, de skal følge opp de lærekontraktene hvor det meldes utfordringer i læreforholdet, og de skal heve eller endre lærekontrakter dersom det blir nødvendig.

Fylkeskommunen skal godkjenne lærekontrakter mellom lærling og lærebedrift

Kravet om at fylkeskommunen skal godkjenne lærekontrakter mellom lærling og lærebedrift er oppfylt. Fylkeskommunen anvender nasjonal mal for lærekontrakter og tilhørende dokumentasjon. Informasjonen kontrolleres og signeres av lærling, lærebedrift og fylkeskommunen.

Fylkeskommunen skal følge opp lærekontrakter med meldte utfordringer

Kravet om at fylkeskommunen skal følge opp lærekontrakter med meldte utfordringer vurderes som oppfylt. Lærebedriftene gis informasjon om hvordan utfordringer i læreforholdet kan/bør følges opp, og når/hvordan fylkeskommunen og andre kan bistå lærebedriften/samarbeidsorganet. Fylkeskommunen mottar informasjon om utfordringer i læreforholdet og i lærebedriften på flere måter og fra ulike personer/instanser. Avhengig av hva informasjonen/henvendelsen gjelder, så følges denne opp på en hensiktsmessig måte, alt i fra veiledning, spørsmål, avklaringer, henvisning til andre instanser osv. Lærebedriftene synes også i stor grad å ha informert lærlingene om roller/personer de kan be om råd/veiledning/bistand fra.

Fylkeskommunen skal heve/endre lærekontrakter ved vesentlige brudd på plikter

Kravet om at fylkeskommunen skal gjøre vedtak om heving/endring av lærekontrakter ved vesentlige brudd på plikter vurderes å være oppfylt. Fylkeskommunen har prosesser for å gjøre vedtak om å heve lærekontrakter med bakgrunn i både lærlingens og lærebedriftens brudd på plikter, og uavhengig av om man er enig eller uenig i heving av lærekontrakten. Seksjon fagopplæring er tydelig på at heving av lærekontrakter ikke er ønskelig, og at man strekker seg langt for å legge forholdene til rette for å fullføre opplæringen.

5 KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

5.1 Konklusjon

Den første problemstillingen setter søkelys på om fylkeskommunen ivaretar sine forpliktelser overfor elever som skal ut i læretid, og primært om fylkeskommunen følger opp plan for formidling og retningslinjer for yrkesfaglig fordypning. Revisor konkluderer med at fylkeskommunen *i hovedsak ivaretar sine forpliktelser overfor elever som skal ut i læretid.*

Revisor vil påpeke at selv om det er, og skal være, en variasjon i innretningen av formidlingsarbeidet ved skolene, så er det et potensiale for å systematisere ytterligere. Blant annet gjennom å jevnlig gjøre planer kjent og tilgjengelig for de som skal bruke dem. Revisor er heller ikke kjent med at informasjon til elevene er standardisert eller gjort obligatorisk, eksempelvis hva lærlinger bør gjøre dersom man opplever utfordringer i læreforholdet.

I den andre problemstillingen har revisor undersøkt om fylkeskommunen sikrer at lærebedrifter overholder regelverk og avtaler. Revisor konkluderer med at fylkeskommunen gjennom sin prosess med godkjenning av lærebedrifter, årlig rapportering fra lærebedrifter, veiledning og oppfølging av informasjon om utfordringer i lærebedrifter, *overholder sine forpliktelser til veiledning og kontroll med lærebedriftene.*

Revisor vil presisere at det ikke ligger rapporteringsplikter for lærebedriftene til fylkeskommunen ut over årlig rapportering. Fylkeskommunen kan eventuelt be om ytterligere informasjon der det oppstår tvil knyttet til om opplæringen kan gjennomføres i tråd med opplæringsloven. Lærebedrifter vil også kunne fratas godkjenning på bakgrunn av vesentlig brudd på alminnelig regelverk i norsk arbeidsliv.

Den tredje problemstillingen har vært utgangspunkt for å undersøke hvorvidt fylkeskommunen ivaretar sine forpliktelser overfor lærlingene i læretiden. Revisor konkluderer med at fylkeskommunen ivaretar sine forpliktelser overfor lærlingene i læretiden. Svar fra lærebedriftene/faglige ledere viser også at utfordringer i bedrift blir fulgt opp av bedriftene på ordinær måte. Fylkeskommunen synes å være orientert og bistår i saker hvor vil være diskusjon om læreforholdet kan fortsette. I dette bildet er det også positivt at lærebedriftene i all hovedsak har gitt lærlingene informasjon om personer og roller som kan bistå dersom lærlingen opplever noe som er utfordrende i opplæringen i bedrift.

5.2 Anbefalinger

Fylkesdirektøren anbefales å:

- Sikre systematisk informasjon om forventninger, rettigheter og plikter i arbeidslivet til elever i Vg1 og Vg2 på yrkesfaglige utdanningsprogram.
- Sikre systematisk informasjon om nye rettigheter for lærlinger i henhold til ny opplæringslov.

KILDER

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2018). *Lov om kommuner og fylkeskommuner*.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-22-83?q=kommuneloven>

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019). *Forskrift om kontrollutvalg og revisjon*.

https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-06-17-904#KAPITTEL_3

Kunnskapsdepartementet. (2008). *NOU 2008:18 Fagopplæring for framtida*.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-18/id531933/>

Kunnskapsdepartementet. (2024a). *Forskrift om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringsforskrifta)* (FOR-2024-06-03-900).

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2024-06-03-900>.

Kunnskapsdepartementet. (2024b). *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)* (LOV-2023-06-09-30).

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2023-06-09-30?q=oppl%C3%A6ringsloven>.

Revisjon Midt - Norge SA. (2021). *Varsling - Trøndelag fylkeskommune (Del 2)*.

https://revisjonmidt norge.no/prosjekter_rapporter/varsling-i-trondelag-fylkeskommune-del-2/

Trøndelag fylkeskommune. (2018). *Plan 4-årig løp i Trøndelag fylkeskommune - Formidling til læreplass*.

Trøndelag fylkeskommune. (2020). *Felles retningslinjer for Yrkesfaglig fordypning i Trøndelag Fylkeskommune*.

VEDLEGG 1 – UTLEDNING AV REVISJONSKRITERIER

Ifølge forskrift om kontrollutvalg og revisjon (§15) skal det etableres revisjonskriterier for gjennomføring av forvaltningsrevisjon (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019). Revisjonskriterier er de krav og forventninger som forvaltningsrevisjonsobjektet skal revideres/vurderes i forhold til. Disse kriteriene skal være begrunnet i, eller utledet av, autoritative kilder innenfor det reviderte området. Slike autoritative kilder kan være lov, forskrift, forarbeider, rettspraksis, politiske vedtak (mål og føringer), administrative retningslinjer, samt statlige føringer og praksis. I denne forvaltningsrevisjonen har vi benyttet oss av følgende kilder til revisjonskriterier:

- Opplæringsloven m/forskrift
- Plan 4-årig løp i Trøndelag fylkeskommune - Formidling til læreplass
- Felles retningslinjer for Yrkesfaglig fordypning i Trøndelag Fylkeskommune

Forberedelse til læretid

Opplæringslovens § 5-2 tredje ledd viser til at yrkesfaglige utdanningsprogram til vanlig omfatter to år med opplæring som elev (i skole), og to år med læretid i bedrift. Ifølge opplæringsloven skal fylkeskommunen rekruttere bedrifter til å gi fagopplæring og formidle søkere til lærebedrifter.

§ 7-7.Rekruttering av lærebedrifter og formidling til læreplass

Fylkeskommunen skal rekruttere lærebedrifter med sikte på å gi tilbud om læreplass til alle søkjarar som oppfyller vilkåra for å bli formidla til læreplass.

Fylkeskommunen skal formidle søkjarar som oppfyller vilkåra til lærebedrifter.

Departementet kan gi forskrift om formidling til læreplass.

I tillegg har fylkeskommunen ansvar for gjennomføring av Læreplanverket (LK20). Som en del av læreplanverket for yrkesfaglige studieprogram er det obligatorisk å gjennomføre faget Yrkesfaglig fordypning (YFF). Timerammen for dette faget er 168 årstimer på Vg1 og 253 årstimer på Vg2.

Yrkesfaglig fordypning skal gjøre det mulig å veksle mellom læringsarenaer og gi elevene mulighet til å oppleve realistiske arbeidssituasjoner i læringsarbeidet.

Yrkesfaglig fordypning skal gi elevene et godt grunnlag for å velge lærefag og en mulighet for å knytte kontakt med potensielle lærebedrifter. Yrkesfaglig fordypnings skal gi elevene en opplæring som er relevant for deres fremtidige yrkesutøvelse.

Yrkesfaglig fordypning skal bidra til å introdusere elevene for arbeidslivet, og gi regionalt og lokalt arbeidsliv mulighet til å definere innholdet i opplæringen i tråd med lokale kompetansebehov basert på læreplaner for aktuelle fag.

Yrkesfaglig fordypning skal gi elevene mulighet til å prøve ut ett eller flere aktuelle lærefag. De skal få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer yrkene utdanningsprogrammet kvalifiserer dem for, og få mulighet til å fordype seg i kompetansemål fra læreplanene på vg3-nivå.

Yrkesfaglig fordypning skal gi elevene mulighet til å ta fellesfag i fremmedspråk eller programfag fra studieforbereidende utdanningsprogrammer og fellesfag fra vg3 påbygging til generell studiekompetanse.

Trøndelag fylkeskommune har på bakgrunn av lov og læreplanverket utarbeidet en egen plan for formidling til læreplass og felles retningslinjer for yrkesfaglig fordypning (YFF). Dette betyr at det er konkrete forventninger til hvordan skolene skal arbeide med formidling og implementere faget yrkesfaglig fordypning. Det er en tydelig sammenheng mellom formidlingsarbeidet og YFF.

I plan for formidling er det fastsatt at den enkelte skole skal ha en formidlingskoordinator som skal ta det helhetlige ansvaret for formidlingsarbeidet ved sin skole. Rollen er beskrevet slik i plan for formidling:

Formidlingskoordinators rolle i formidlingsarbeidet:

- *Helhetlig ansvar for formidlingsarbeidet ved sin skole.*
- *Utarbeide interne rutiner i form av en lokal handlingsplan for formidlingsarbeidet, og gjøre denne kjent for alle programfagslærere og avdelingsleder på yrkesfag.*
- *Utarbeide strukturer for bruk av faget YFF i formidlingsarbeidet. Kontaktlærers/faglærers rolle i dette arbeidet tydeliggjøres.*
- *Utarbeide rutiner for kontakt med opplæringskontor/ lærebedrifter i skolen.*
- *Koordinere arbeidet med søkere som skal ut som lærling/lærekandidat/praksisbrevkandidat og behov for tilrettelegging (OT/ Rådgiver/ kontaktlærer/ NAV).*

- *Være bindeledd mellom skolen og UTD, og delta på nettverkssamlinger i regi av fylkesrådmannen.*
- *Bidra til at rektor og avdelingsledere har god oversikt over formidlingen av egne elever gjennom bruk av VIGO og statistikk.*

I felles retningslinjer for yrkesfaglig fordypning stilles det krav til skolenes og faglærernes samarbeid med lokale bedrifter og forberedelse av elevene til læreplass i bedrift. Retningslinjene beskriver blant annet at skolene bør forankre samarbeidet med lærebedrifter, og at det er viktig at samarbeidet formaliseres i en samarbeidsavtale med hver enkelt opplæringsbedrift.

4. SAMARBEID SKOLE - BEDRIFT

For å sikre et godt læringsutbytte av faget YFF bør de videregående skolene forankre samarbeidet med lærebedrifter. Det er derfor viktig at skolen utarbeider samarbeidsavtale med hver enkelt opplæringsbedrift slik at skolens nettverk formaliseres.

På utdanning.no ligger det et avtaleverktøy som skal brukes til samarbeidsavtale mellom skole og bedrift. Se vedlagt bruksanvisning (vedlegg 2).

Det forventes at de videregående skolene initierer samarbeid med arbeidslivet der det er aktuelt og slik ivaretar lokale tilpasninger og handlingsrom. Dersom det blir brukt bedrifter som ikke er lærebedrift bør skolen informere bedriften om muligheten for å bli godkjent lærebedrift.

Det bør allerede på Vg1 arbeides aktivt med formidling til læreplass. Dette fordrer tett dialog mellom skole og bedrift allerede fra første stund i opplæringsløpet. Oversikt over godkjente og potensielle lærebedrifter finnes på www.vilbli.no og www.utdanning.no/finnlarebedrift.

I retningslinjene er det videre beskrevet at det som forberedelse til en praksisperiode i bedrift (YFF), så skal det utarbeides en lokal læreplan med kompetansemål fra Vg3.

6. FORBEREDELSE FØR OPPLÆRING I BEDRIFT FOR LÆRER OG ELEV

Det er en målsetting at flere elever skal formidles til læreplass. YFF skal i stor grad brukes målrettet for tidlig formidling til læreplass. Perioden elevene har opplæring i

bedrift for elevene skal så langt det er mulig gjennomføres i bedrift, dette gjelder også for elever i Vg1. Det forutsettes et nært samarbeid mellom skole og bedrift.

YFF er i stor grad inngangsbilletten til en læreplass. Faget krever mye samarbeid med næringslivet for å gi elevene den optimale posisjonen for mulig læreplass.

- *• Det er vesentlig med gode forberedelser i skolen før opplæring i bedrift.*
- *• Elevene trenger kunnskap om bredden i det aktuelle utdanningsprogrammet.*
- *• Det er viktig å bruke god tid på å informere elevene om arbeidslivet sine krav og forventninger.*

Det skal avklares i dialog mellom faglærer, elev og bedrift hvilke kompetansemål i lokal læreplan som skal brukes, og hvilke arbeidsoppgaver som er aktuelle for den enkelte elev. Se vedlegg; forslag mal for lokal læreplan.

Ut ifra ovenstående har revisor utledet følgende revisjonskriterer til denne delen av forvaltningsrevisjonen:

- Skolene skal utarbeide lokale handlingsplaner for formidlingsarbeidet
- Skolene skal gjøre handlingsplanene tilgjengelige og kjent for yrkesfaglærerne
- Skolene skal utarbeide samarbeidsavtaler med bedrifter
- Skolene skal utarbeide lokale læreplaner basert på nasjonale kompetansemål (Vg3)

Oppfølging av lærebedrift

Opplæringsloven stiller følgende krav til godkjenning av lærebedrifter:

§ 7-5. Godkjenning av lærebedrifter

Fylkeskommunen skal godkjenne lærebedrifter som oppfyller krava i § 7-6.

Før fylkeskommunen kan godkjenne ei lærebedrift, må ho vere fagleg vurdert av yrkesopplæringsnemnda. Fylkeskommunen skal leggje avgjerande vekt på den faglege vurderinga frå yrkesopplæringsnemnda.

Departementet kan gi forskrift om godkjenning av lærebedrifter.

§ 7-6. Krav til lærebedrifter

Lærebedrifta skal gi opplæring i samsvar med læreplanar i lærefaget. Lærebedrifta kan gi all opplæringa sjølv, eller ho kan oppfylle kravet ved avtale om at delar av opplæringa skal skje i ei anna lærebedrift. Ansvar for opplæringa ligg hos den lærebedrifta som kontrakten om opplæring er inngått med.

Ei lærebedrift skal ha ein eller fleire fagleg kvalifiserte personar som har ansvaret for opplæringa, og ein eller fleire instruktørar som gir opplæring.

Departementet kan gi forskrift om deling av ansvaret mellom samarbeidande lærebedrifter.

Det er fylkeskommunen som skal godkjenne bedrifter som lærebedrift. For å kunne bli godkjent som lærebedrift, så må det dokumenteres at bedriften har produksjon/oppgaver som dekker læreplanen i det aktuelle lærefaget. I tillegg skal bedriften ha en eller flere faglig kvalifiserte personer som har ansvar for opplæringen, og det skal utarbeides en intern plan for opplæringen som skal gjennomføres.

Videre stiller opplæringsloven krav til fylkeskommunens oppfølging av lærebedriftene etter at godkjenning er gitt.

§ 7-9. Oppfølging av lærebedrifter og tap av godkjenning

Fylkeskommunen skal rettleie lærebedriftene og kontrollere at dei oppfyller krava i denne lova.

Etter ei fagleg vurdering i yrkesopplæringsnemnda kan fylkeskommunen trekkje tilbake godkjenninga som lærebedrift dersom lærebedrifta ikkje lenger oppfyller krava. Fylkeskommunen skal leggje avgjerande vekt på den faglege vurderinga frå yrkesopplæringsnemnda.

Godkjenninga som lærebedrift fell bort to år etter at den siste kontrakten om opplæring er avslutta.

Departementet kan gi forskrift om tap av godkjenning.

§ 7-11. Krav til internkontroll i lærebedrifter

Lærebedriftene skal ha internkontroll for å sikre at opplæringa er i samsvar med denne lova. Internkontrollen skal gjennomførast i samarbeid med representantar for arbeidstakarane.

Lærebedriftene skal årleg rapportere til fylkeskommunen om opplæringa dei gir. Departementet kan gi forskrift om rapporteringsplikta.

Dette betyr at fylkeskommunen skal ha kontakt med lærebedriftene, veilede og kontrollere at de gjennomfører opplæringen i henhold til kompetansekrav og plan for opplæringen. Dersom kontakt, veiledning eller kontroll avdekker at lærebedriften ikke oppfyller kravene til å være godkjent lærebedrift (produksjon/oppgaver, kompetanse, plan for opplæringen), så skal fylkeskommunen trekke godkjenningen tilbake. Tilsvarende skal også skje dersom bedriften ikke har hatt lærling siste to år.

Ut ifra ovenstående har revisor utledet følgende revisjonskriterier til denne delen av forvaltningsrevisjonen:

- Fylkeskommunen skal godkjenne lærebedrifter som tilfredsstiller følgende krav
 - Har produksjon/oppgaver som dekker læreplanen i faget
 - Har utpekt faglig leder med dokumentert kompetanse i faget
 - Har utarbeidet intern opplæringsplan, inkl rutiner for oppfølging og evaluering av opplæringen (internkontroll)
- Fylkeskommunen skal veilede og kontrollere at lærebedriftene oppfyller kravene i Opplæringsloven
 - Årlig rapportering
 - Veiledning
- Fylkeskommunen skal trekke tilbake godkjenningen som lærebedrift dersom
 - Bedriften ikke lenger oppfyller kravene
 - Bedriften ikke har hatt lærling siste to år

Oppfølging av lærlinger

Opplæringsloven er tydelig på at lærlinger ikke er elever i videregående skole. De er ansatt som arbeidstaker i en godkjent lærebedrift som mottar tilskudd for å gjennomføre opplæring i henhold til læreplaner og kompetansemål for et lærefag i videregående opplæring (Vg3). Opplæringen er styrt gjennom lov og regelverk, godkjenninger, avtaler og kontrakter. Fylkeskommunen har et systemansvar gjennom godkjenning av lærebedrifter, veiledning og kontroll.

§ 7-4. Kva rettar og plikter dei med læretid i bedrift har som arbeidstakarar. Tilhøvet til arbeidsmiljøloven

Dei som har læretid i bedrift, er arbeidstakarar i lærebedrifta, med dei rettane og pliktene som følgjer av lover og tariffavtalar.

Dei som skal ha læretid i bedrift, skal ha arbeidsavtale med lærebedrifta i tillegg til kontrakt om opplæring etter § 7-2. Lærebedrifta kan berre seie opp denne arbeidsavtalen dersom kontrakten om opplæring blir oppsagd eller heva etter § 7-3.

Dei første seks månadene av arbeidsforholdet kan arbeidsavtalen likevel seiast opp etter reglane i arbeidsmiljøloven §§ 15-3 og 15-6 dersom det er inngått kontrakt om full opplæring i bedrift. Kontrakten om opplæring fell bort dersom arbeidsavtalen blir oppsagd.

Arbeidsavtalen fell bort når læretida er over, eller dersom kontrakten om opplæring blir oppsagd eller heva.

Andre ledd andre punktum, tredje ledd og fjerde ledd gjeld ikkje arbeidsavtalar som partane har inngått uavhengig av kontrakten om opplæring.

Lærekandidatar har rett til individuell tilrettelegging etter §§ 11-4 til 11-6. For denne tilrettelegginga gjeld §§ 11-7 til 11-11 og § 11-13.

Når en lærebedrift tilbyr læreplass til en person, og personen takker ja til dette, så krever opplæringsloven (§ 7-2) at det skal skrives en kontrakt om opplæring (lærekontrakt). Lærekontrakten skal godkjennes av fylkeskommunen. Det er videre krav til hvilke opplysninger lærekontrakten skal inneholde. Læringsen skal ha arbeidsavtale med lærebedriften, men

denne skal ikke godkjennes av fylkeskommunen. Det skal derimot bekreftes at slik avtale er inngått.

§ 7-2. Inngåing og endring av kontrakt om opplæring

Dei som skal ha læretid i bedrift, skal skrive kontrakt om opplæring med ei lærebedrift før opplæringa tek til. Det skal stå i kontrakten kva som er målet for opplæringa, og kven som har ansvaret for dei ulike delane av opplæringa. Kontrakten skal vise til den eller dei arbeidsavtalane som er inngått.

Kontrakten skal godkjennast av fylkeskommunen og kan berre endrast etter samtykkje frå fylkeskommunen.

Kontrakten gjeld frå den tida opplæringa tek til, sjølv om godkjenninga kjem seinare.

Fylkeskommunen kan godkjenne kontraktar om opplæring som fråvik det fastsette opplæringsløpet.

Departementet kan gi forskrift om kva form og innhald kontrakten skal ha, om endring av kontrakten, og om fylkeskommunens høve til å godkjenne kontraktar som fråvik det fastsette opplæringsløpet.

Opplæringsloven (§ 7-3) krever at dersom det er forhold ved lærebedriften eller lærlingen som gjør at lærekontrakten står i fare for å bli brutt, så skal fylkeskommunen ha skriftlig beskjed fra lærebedriften før kontrakten blir oppsagt. Og før det eventuelt blir gjort vedtak om heving av lærekontrakt, skal lærlingen gis anledning til å forklare seg muntlig for fylkeskommunen. Det er fylkeskommunen som skal gjøre vedtak om en eventuell heving av lærekontrakten.

§ 7-3. Heving og oppseiing av kontrakt om opplæring

Ein kontrakt om opplæring kan seiast opp dersom partane er samde om det. Lærebedrifta skal orientere fylkeskommunen skriftleg før kontrakten blir oppsagd.

Fylkeskommunen skal gjere vedtak om å heve kontrakten om opplæring dersom den som har læretid, seier skriftleg frå at han eller ho ikkje ønskjer å halde fram ut kontrakttida. Fylkeskommunen kan også gjere vedtak om å heve kontrakten om opplæring dersom ein av partane gjer seg skyldig i vesentlege brot på pliktene sine i arbeidsforholdet eller ein av partane ikkje er i stand til å oppfylle kontrakten.

Før det blir gjort vedtak om å heve ein kontrakt om læretid etter krav frå lærebedrifta, skal den som har læretid i bedrift, få høve til å forklare seg munnleg for fylkeskommunen.

Dersom ein kontrakt om opplæring blir oppsagd eller heva, skal lærebedrifta skrive ut ein attest om opplæringa som er gjennomført.

Ut ifra ovenstående har revisor utledet følgende revisjonskriterier til denne delen av forvaltningsrevisjonen:

Fylkeskommunen skal:

- Godkjenne lærekontrakt mellom lærling og lærebedrift
- Følge opp lærekontrakter med meldte utfordringer
- Heve/endre lærekontrakter ved vesentlige brudd på plikter

VEDLEGG 2 – UTTALELSE

VEDLEGG 3 – LÆREKONTRAKT

Fastsett av Utdanningsdirektoratet 01.08.2024 med hjemmel i opplæringsloven § 7-2 femte ledd, jf. opplæringsforskriften § 6-1. Revidert 27.09.2024.

LÆREKONTRAKT

Iht Lov av 9. juni 2023 nr 30 om grunnskoleopplæringa og den videregående opplæringa (opplæringsloven). Lærlingen, bedriften og fylkeskommunen skal ha hvert sitt originaleksemplar av denne kontrakten. Obligatoriske felt er markert med stjerne.

Mottatt dato:
Journalnummer:
Region:

1. Lærlingen*

Lærefag:	Programområdekode:		
Lærlingens etter- og fornavn:	Fødselsnummer:		
Bostedsadresse:	Postnummer:	Poststed:	
E-post:	Telefon:		
Hjemstedsadresse (folkeregistrert adresse) per 1. mars:	Postnummer:	Poststed:	Fylke:

2. Lærebedrift*

Dersom flere lærebedrifter skal stå for opplæringen, se vedlegg til lærekontrakt.

Ansvarlig lærebedrift:	Organisasjonsnummer:	
Lokalt navn:		
Postadresse:	Postnummer:	Poststed:
E-post:	Telefon:	Kontonummer:
Faglig leder, lærebedrift:	Faglig leders fødselsdato (6 siffer):	Representant for de ansatte:

3. Samarbeidsorgan for lærebedrifter

Det er inngått avtale med samarbeidsorgan etter opplæringsloven § 7-12.		
☐ Samarbeidsorganet inngår lærekontrakt etter § 7-2	☐ Samarbeidsorganet mottar tilskudd etter § 7-8	☐ Avtalen er vedlagt
Samarbeidsorgan for lærebedrifter (opplæringskontor):	Organisasjonsnummer:	Kompetansemål (spesifiser gjeldende mål):
Postadresse:	Postnummer:	Poststed:
Ansvarlig leder, samarbeidsorganet:	E-post til ansvarlig leder, samarbeidsorganet:	Samarbeidsorganets kontonummer:

4. Arbeidsavtale*

Det er inngått arbeidsavtale(r) i samsvar med arbeidsmiljøloven § 14-6 datert:	☒ Avtalen(e) er vedlagt
--	---

5. Opplæring*

Læretiden gjelder fra:	Læretiden utløper:	For de som har full opplæring i bedrift kan arbeidsavtalen de første seks månedene sies opp etter reglene om prøvetid gitt i arbeidsmiljøloven §§ 15-3 og 15-6, jf. opplæringsloven § 7-4 tredje ledd. Denne kontrakten faller da bort.

6. Godskriving

Vg1/GK:	Programområdekode:	Godskriving:
Vg2/VK1:	Programområdekode:	Godskriving:
Vg3/VK2:	Programområdekode:	Godskriving:
Annen godskriving (spesifiser):		Godskriving:
Sum godkjent godskriving:		
Manglende opplæring:		
☐ Vg1 Fellesfag ☐ Vg1 Programfag ☐ Vg2 Fellesfag ☐ Vg2 Programfag ☐ Vg3 Programfag ☐ Opplæringsbestilling		

7. Tilleggsvilkår/merknad/realkompetansevurdering

Voksne har rett på realkompetansevurdering, jf. opplæringsloven § 18-8.

--

8. Hjemmel for kontrakt*

Ungdomsrett: Ja ☐ Nei ☐	Tilskuddsordning: Basis 1 ☐ Basis 2 ☐	Kontrakten er tegnet jf. opplæringsloven §
Kontrakten opphører ved læretidens slutt. Eventuelle endringer eller hevinger skjer etter bestemmelser i opplæringsloven §§ 7-2 eller 7-3. Når læretiden etter kontrakten er over, eller når kontrakten blir hevet eller oppsagt etter opplæringsloven § 7-3, faller også inngåtte arbeidsavtale(r) bort, jf. opplæringsloven § 7-4 fjerde ledd.		

9. Underskrifter*

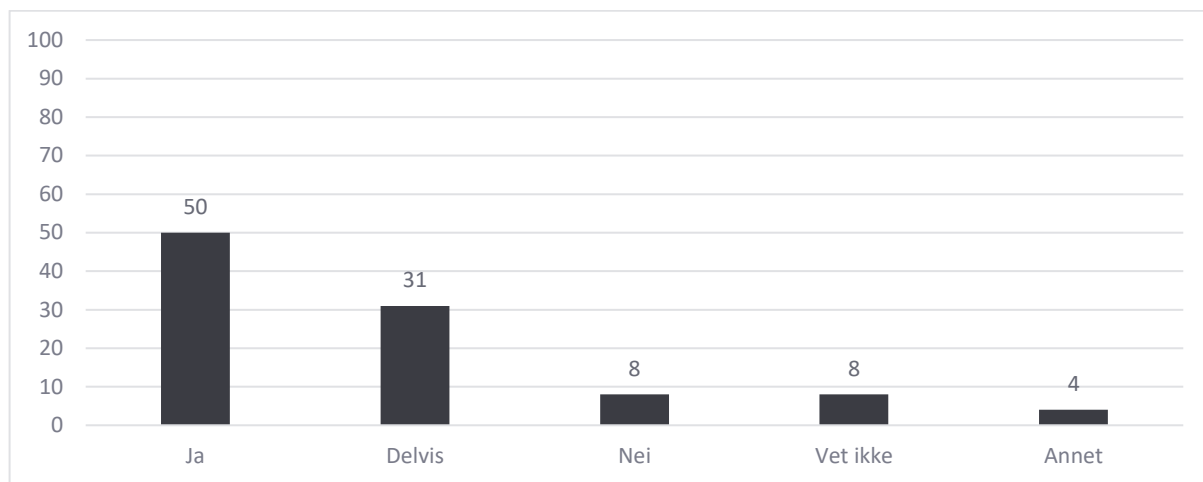
Lærlingen	
Sted:	Dato:
STYKKE	
Signatur	

For lærebedrift/representant fra samarbeidsorganet for lærebedrifter	
Sted:	Dato:
STYKKE	
Signatur	

Godkjent av	
Sted:	Dato:
STYKKE	
Signatur	

VEDLEGG 4

Figur 17. Gjøres handlingsplanen kjent for programfagslærere på yrkesfag hvert år?

Kilde: Revisjon Midt-Norge SA

VEDLEGG 5 – ÅRLIG RAPPORT

Spørsmål i årlig rapportering

Er lærebedriften tilknyttet et samarbeidsorgan for lærebedrifter (opplæringskontor)?

Ja/Nei/Vet ikke

Lærebedriften skal ha internkontroll som sikrer at de som har læretid i bedrift, får opplæring i samsvar med lov og forskrift. Har lærebedriften en slik internkontroll?

Ja/Nei/Vet ikke

Kandidaten skal ha en opplæringsplan som skal sikre at opplæringen gis i samsvar med kontrakten om opplæring. Har bedriften en slik plan for sine kandidater?

Ja, for alle kandidatene

Ja, men ikke for alle kandidatene

Nei

Vet ikke

Kandidaten har rett til minst en samtale i halvåret om sin faglige utvikling. Gjennomfører lærebedriften slike samtaler?

Ja, for alle kandidatene

Ja, men ikke for alle kandidatene

Nei

Vet ikke

Lærebedriften skal gjennomføre halvårsvurdering for de som har læretid i bedrift. Gjennomfører lærebedriften dette?

Ja, for alle kandidatene

Ja, men ikke for alle kandidatene

Nei

Vet ikke

Har lærebedriften tilstrekkelig informasjon om hvordan fag-/svenneprøver planlegges og gjennomføres?

Ja/Nei/Vet ikke

Vår lærebedrift har lyktes med å skape et godt arbeids- og læringsmiljø.

Helt enig/Litt enig/Litt uenig/Helt uenig

Fylkeskommunen veileder og følger opp vår bedrift i tilstrekkelig grad når det gjelder kravene vi skal oppfylle som lærebedrift.

Helt enig/Litt enig/Litt uenig/Helt uenig

I vår bedrift har kandidatene jevnlig dialog/samtaler om sin utvikling.

Helt enig/Litt enig/Litt uenig/Helt uenig

Hovedkontor: Brugata 2, Steinkjer

Tlf. 907 30 300 - www.revisjonmidt norge.no